JURNALUL LUI GHEORGHE GRIGORE CANTACUZINO

Gabriel Ciotoran

Domnul academician Răzvan Teodorescu a publicat în volumul precedent un articol intitulat „Un precursor ilustru: Gheorghe Grigore Canatacuzino"[1] care spre final are următoarea confidenţă, făcută domniei sale de fiica istoricului: „Ştii Răzvane, mă uit uneori din balconul meu spre sala şi spre biblioteca muzeului. Jorj a vrut ca unele din cărţile sale să se găsească la Muzeul acesta"[2].

Aşa se explică prezenţa notelor zilnice în colecţia de documente a Muzeului Municipiului Bucureşti[3]. Este un manuscris. Acestea sunt aferente anilor 1938-1958. Jumătate sunt dactilografiate, iar restul este scris cu mâna, un scris foarte greu de descifrat.

El nu este singurul care a nutrit pentru acest muzeu multă afecţiune, mulţi alţi autori lăsând direct sau prin membrii familiei lucrări acestuia. Astfel, P. Cernovodeanu a donat o lucrare nepublicată, intitulată „Bucureştii văzuţi de călători străini", N. Vătămanu, manuscrisul „Biserici bucureştene", generalul Zoller un „Jurnal", care descrie seara zilei de 23 august 1944. Virginia Tănase, soţia marelui actor Constantin Tănase a donat „Scrisorile de la Vox", primite după incendiul teatrului.

Jurnalul lui Ghe. Grigore Cantacuzino prezintă impresiile lui dintr-o perioadă foarte plină de evenimente din istoria României.

Sunt prezentaţi ultimii ani din domnia lui Carol al II-lea, respectiv dictatura regală, venirea lui Antonescu la putere, rebeliunea legionară din 1941, perioada războiului, instaurarea regimului comunist şi primul deceniu al acestuia. Desigur că de la început vreau să subliniez două aspecte: caracterul subiectiv (ca orice jurnal) şi exagerata prudenţă pentru anii post-belici, când putea ajunge pe mâinile Securităţii şi putea constitui un serios cap de acuzare. De altfel, fata generalului C. Sănătescu s-a temut să ţină în casă „Jurnalul" tatălui ei.[4] Toate încercările de a-l da unui om de încredere au eşuat. L-a ţinut la loc sigur în apartament până în anul 1990, când l-a şi publicat.[5]

1. Răzvan Teodorescu, Un precursor ilustru, M.M.B., nr. XXVI, 2012, pag. 7
2. Ibidem, pag. 10
3. Ghe. Gr. Cantacuzino, Note zilnice, colecţia Documente a M.M.B.
4. C. Sănătescu, Jurnal, Ed. Humanitas, 1993
5. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

De altfel istoricul nu face după război însemnări politice. Tonul relatărilor este însă sumbru: penuria de alimente, furturile, defrişările ilegale (inclusiv din pădurea Zamora, unde avea o vilă). Arestările politice sunt frecvente. Însemnările referitoare la unele prelegeri ştiinţifice ţinute de diferiţi colegi sunt în măsură să mai optimizeze relatarea. Însă nu omite să precizeze că şeful secţiei medievale „de la Institutul de Arheologie" îşi „sabotează subalternii". Numai plecarea definitivă a Elenei Brătianu, ca urmare a unei intervenţii, este pe de-a întregul optimistă!

Ultimul aspect pe care-l menţionez în acestă introducere este aceea că „Jurnalul" aparţine unui om crescut în spiritul extremei drepte. Primul deceniu comunist este prezentat de un fost membru al „Familiei Legionar Ghe. Cantacuzino".

Tatăl său a fost generalul Ghe. Gr. Cantacuzino. A participat la primul război mondial. A fost acuzat de complicitate la asasinarea lui I. G. Duca, pe 29.XII.1933. A fost arestat şi eliberat la scurt timp.[6] Echipele legionare „se pregăteau însă în imobilul său de pe strada Roma, de care vorbeşte şi autorul „Jurnalului". A condus partidul „Totul pentru Ţară". El însuşi a fost acuzat că „a pus casa la dispoziţia legionarilor"[7] în timpul rebeliunii. Din casa de pe Roma se auzeau intense rafale de arme...A fost arestat şi eliberat după o lună. Spiritul de dreapta şi-a pus amprenta asupra lucrării: în toate conflictele relatate, dreptatea aparţine legionarilor! Cu multă indignare descrie episodul confiscării vilei care aparţinuse lui Nae Ionescu, ideologul dreptei, de către I. Antonescu, deşi în ea stăteau văduva sa şi copilul ei!

Desigur că începuturile familiei sale au fost ilustre. „Venea din ramura lui Drăgnici, fiul marelui postelnic, din Pârvu Cantacuzino." Cantacuzinii, familie bizantină, au fost printre cei mai importanţi în Ţara Românească, principalii rivali ai Brâncovenilor, cu „reprezentanţi" la Curtea Veche: Şerban Cantacuzino (1678-1688) şi Ştefan Cantacuzino (1714-1716).

Înaintaşii acestuia din secolul al XVI-lea, se îmbogăţiseră astfel.[8]

„Petru Cercel aflase că Doamna Chiajna are un mare duşman, care-i jurase pieirea. Era Mihai Cantacuzino, care adunase o avere fabuloasă din concesionarea veniturilor (unele) care erau ale sultanilor: vânzarea peştelui, vânzarea sării de mare la Anchiol, procurarea de blănuri din Rusia. Îşi ridicase un mare castel la Anchicol, pe ţărmul Mării Negre, unde se desfăta cu prietenii. Turcii îl admirau şi-i spuneau „Seitanoglu". A cerut în căsătorie pe fata Doamnei Chiajna, pe Maria. Nunta s-a făcut la Bucureşti. În drum spre Constantinopol, ea, care avea doar 15 ani, l-a părăsit.

Un urmaş ilustru al acestuia, a fost Ioan Cantacuzino, născut în 1863. A fost medic şi om de ştiinţă. A creat „Şcoala română de Imunologie şi patologie experimentală".

6. M. Fătu, I. Spălăţelu, Garda de Fier... Editura Politică, 1980, pag. 98
7. R. Teodorescu, art. cit. , pag. 8
8. C. V. Tudor, Cartea de aur, Editura Fundaţia România Mare, pag. 342

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

A înfiinţat multe dispensare rurale. A acţionat împotriva holerei şi a tuberculozei.

Jurnalul lui Ghe. Gr. Cantacuzino seamănă în privinţa interpretărilor diferitelor evenimente cu al altor personalităţi crescute şi formate înainte de regimul comunist: cultură, proprietate, pluralism, credinţă şi dragostea de patrie fiind valorile respectate de ei. Fără să prezinte evenimente inedite, Jurnalul este important prin faptul că a aparţinut, aşa cum afirmă domnul academician R. Teodorescu, „unui istoric al vechii generaţii"[9], că este printre cele mai valoroase documente ale M.M.B., pentru care a nutrit atâta afecţiune şi interes.

O stradă situată în centru, între bulevardul M. Kogălniceanu şi parcul Cişmigiu, se numeşte „General Ghe. Gr. Cantacuzino" în aminirea faptelor din primul război mondial ale tatălui său.

Bunicul, mare moşier, „Nababul" a purtat acelaşi nume. A murit în 1913. În vara acelui an prin pacea de la Bucureşti, România obţinea Cadrilaterul.

Anul 1938

Autorul face un comentariu despre guvernul Goga – Cuza, care a deţinut puterea în primul an al dictaturii regale a regelui Carol al II-lea. În el se spun următoarele: „Acest guvern, primul naţionalist de la război încoace, a avut o sarcină covârşitoare: de a deschide drumul pentru curentul naţional şi de a realiza o parte din programul său"[10]. Se dă o bună apreciere faptului că este „primul care deschide curentul naţional", precum şi faptului că a decis „scoaterea din slujbe a anumitor evrei, pentru a-i înlocui cu elemente creştine şi româneşti". Iată confirmarea aprecierii că nu era străin de politica antisemită a extremei drepte.

Sunt analizate şi greşelile făcute de guvern. Acestea sunt: „panica financiară economică răspândită la bursă şi în cercurile comerciale"; consecinţa fiind scăderea încasărilor fiscului; „demagogia făcută în direcţia agrară de minstrul D. R. Ioniţescu, care a speriat pe proprietarii mijlocii şi mari"; neîncrederea Angliei şi a Franţei în politica sa externă.

În cadrul unei succinte analize a vieţii politice interne, se menţionează că partidul „Totul pentru Ţară", care-l avea ca preşedinte pe C. Z. Codreanu, după decesul generalului Ghe. Gr. Cantacuzino în 1937, a decis „crearea unui corp de 10.000 de legionari, numit „Moţa – Marin" (participanţi la războiul civil din Spania, unde au şi murit). Scopul este crearea unei armate de asalt legionare la dispoziţia căpitanului. În el vor fi primiţi numai băieţii neînsuraţi, cu educaţie legionară şi caracter".

Despre P.N.T. face următorul comentariu: „Nici el nu se lasă mai prejos, deoarece Iuliu Maniu a hotărât înfiinţarea unor gărzi ţărăneşti cu caracter militar, care

9. R. Teodorescu, art. cit. , pag. 10

10. Ghe. Gr. Cantacuzino, op. cit., Note, 1938

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

vor fi comandate de foşti militari retraşi din armată înscrişi în P.N.Ţ.". Concluzia este următoarea: „Aceste măsuri prevestesc furtună!": sunt pregătiri paramilitare ale partidelor politice contra guvernului, care vor să-l dărâme la alegerile din 2 Martie1938".

El se înşeală însă, neştiind că înainte de alegeri, Carol al II-lea avea să instaureze pe 10 februarie 1938, propria dictatură, iar pe patriarhul Miron Cristea în fruntea guvernului, aceste alegeri fiind anulate. Oamenii au fost chemaţi să voteze noua Constituţie, care-l desemna lider absolut pe rege[11].

La două zile de la demiterea guvernului Goga – Cuza, pe 13 februarie 1938, face următorul comentariu: „reacţiunea evreiască a început să se manifeste. Pretutindeni în cercurile comerciale şi industriale, în lumea afacerilor care este în legătură cu evreii, se exprimă această satisfacţie. Chiar în seara demiterii, anumite elemente evreieşti au telefonat fostului preşedinte al consiliului pentru a-l înjura la telefon, fapt care a fost povestit de Lizeta Goga, văduva lui Eugen Goga[12]. Jurnalul evreiesc „Semnalul" a publicat, fapt relatat de autor, interviul profesorului universitar Eugen Herovanu, care a manifestat solidaritate cu evreii şi speranţa „renunţării la măsurile antisemite". Câtă naivitate, greul fiind pentru evrei abia la început!

Despre P.N.L. consemnează „atitudinea sa duplicitară faţă de noul guvern de uniune naţională. Fără să-l combată pe faţă, are câţiva membri în el: V. Iamandi la Educaţia Naţională şi la Culte; pe I. Costinescu la Sănătate; pe Ghe. Tătărescu la Externe. Ei sunt cu ipocrizie consideraţi însă doar „sfetnici ai coroanei". N. Iorga, se consemnează în Jurnal, numeşte „duplicitate liberală, ipocrizia clubului de familie"[13].

Faţă de un decret – lege care interzicea libertatea de exprimare, pedepsea orice infracţiune împotriva ordinii publice, autorul este foarte critic, considerându-l un atac împotriva legionarilor[14] „este o absurditate: el urmăreşte stârpirea mişcării legionare. Nu-şi va atinge scopul, căci el nu poate ucide o idee şi nu se poate nimici un curent prin măsuri teroriste. Din contră, el creează martiri şi martirismul a dus mai totdeauna la biruinţă".

Exprimarea crezului său în valorile legionare se face explicit şi nu lasă loc niciunui alt comentariu.

Nu lipsesc nici aspectele mondene. Astfel, se consemnează logodna lui Gheorghe Mavrocordat cu „domnişoara Cristina, fiica inginerului Dozy, de origine olandeză, stabilit în România de 20 de ani...". El cunoaşte însă şi alte aspecte legate de ea „Logodnica nu este însă mulţumită şi se căeşte de a fi primit în pripă. Mai multe

11. G. Ciotoran, Oraşul Bucureşti în anul 1938, M.M.B., nr. XXIV, 2010, pag 198
12. Ghe. Cantacuzino, op. cit.
13. Ghe. Cantacuzino, op. cit.
14. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

persoane afirmă că se va rupe"[15].

Hotărârea partidului „Totul pentru Ţară" de a se autodizolva, din 24 februarie 1938 este relatată pe larg. Este consemnat comunicatul semnat de C.Z. Codreanu: "Anunţăm pe membrii partidului că de astăzi el nu mai există. Raţiunea sa de existenţă a încetat. Sediile de partide se închid şi se predau autorităţilor. Ceasul biruinţei noastre n-a sunat încă"[16]. Liderul legionar urma să plece la Roma, peste o lună. O. Goga a plecat la Viena.

Este consemnat îndemnul lui I. Maniu de a „boicota" alegerile din 24 februarie 1938, care aveau scopul să legifereze noua constituţie carlistă. Liderul ţărănist a făcut o aspră critică noului regim, consemnată în Jurnal: „P.N.Ţ. este uimit şi îngrijorat, după demisia guvernului Goga, de soluţia găsită. Noi avem un guvern autocrat şi militar"[17]. Cel care s-a făcut mesagerul său, avocatul N. Graur, a fost arestat la Focşani.

Cunoscutul om politic englez Windsor Churchill, care nu devenise încă prim-ministru în Marea Britanie, a publicat în jurnalul „Il moment", care apărea la Bucureşti un articol în care analiza cauzele care au dus la căderea guvernului Goga. Cu naivitate, el consideră că acesta „comandase furnituri de război în Cehoslovacia şi Franţa[18] şi nu în Germania. Este posibil să fi deranjat acest fapt pe rege". Cauza este însă că a fost un guvern de tranziţie spre dictatura regală într-o Europă a dictaturilor. Ştirea despre articol este redată obiectiv, fără vreun comentariu în Jurnal, explicaţia aparţinându-mi.

De multe ori, Ghe. Cantacuzino consemnează evenimentele fără să le analizeze, precum cronicarii secolelor XVII şi XVIII.

Astfel se consemnează că pe 21 februarie 1938, a fost publicată în Monitorul Oficial noua Constituţie. Avea 100 de articole, faţă de 123 ca acea din 1923. Ea îi dădea lui Carol al II-lea puteri depline.

Concomitent, a fost publicat şi afişat „pe străzi şi în pieţe" manifestul prin care patriarhul Miron Cristea, noul preşedinte al Consiliului de Miniştri, chema populaţia la vot. Se arată că „miniştrii nu mai sunt răspunzători în faţa parlamentului, iar această funcţie nu poate fi deţinută decât de cei care sunt români de trei generaţii"[19]. Dreptul la vot se restrângea foarte mult, numai cei trecuţi de 30 de ani avându-l.

Autorul apreciază că în acest fel „se loveşte în legionari", cei mai mulţi dintre alegătorii lor fiind sub această vârstă. El însuşi avea cu opt ani mai mult!

Dacă eroii lui M. Preda făceau politică în „poiana lui Iocan", bucureştenii făceau la „Capşa", la „Corso", sau în alte localuri, atmosfera nefiind mereu la fel de paşnică ca

15. Ibidem
16. Ibidem
17. Ibidem
18. Ibidem
19. Ghe. Cantacuzino, op. cit.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

în cunoscutul roman „Moromeţii". Astfel, la Corso, într-o zi, nişte evrei l-au criticat pe A. C. Cuza. Un consumator de la altă masă „i-a somat să înceteze". Refuzul a avut însă următorul rezultat: „scaunele au fost aruncate în cap, s-au spart geamurile mari de cristal de pe strada Franklin şi de pe Calea Victoriei şi câteva lămpi de cristal". Bătaia a devenit generală „unii români alăturându-se însă evreilor". Deodată 10-15 „cuzişti" au pătruns în local întărind evident pe „naţionalişti". „Neutrii" au părăsit în grabă cafeneaua.[20]

Interesant este faptul că doar „Universul" din 9 februarie 1938, a relatat incidentul. Guvernul Goga „a evitat să-l comenteze, pentru a nu fi învinuit că nu ţine situaţia sub control. Mai mult: până a doua zi a înlocuit pe seama sa toate geamurile".

O notă ulterioară consemnează faptul că „se vor face schimbări în magistratură. Regele era supărat pe magistraţii de la Curtea de Casaţie", schimbările vizându-i în primul rînd. Printr-o lege specială, se fixa o limtă de vârstă, până la care puteau activa fiind scoşi foarte mulţi la pensie.

Consilierului Curţii de Casaţie, E. Petit, i s-a cerut „să demisioneze" de către Victor Iamandi, ministrul Justiţiei şi de A. Călinescu, ministrul de Interne. Cauza: „ a depus mărturie în procesul intentat lui C. Z. Codreanu". Faptul acesta este apreciat de istoric ca fiind „cu totul neavizat în analele Magistraturii"[21].

Jurnalul consemnează şi o noutate culturală: transferarea „Institutului francez de studii bizantine" de la Constantinopole la Bucureşti, pe strada Cristian Tell, nr. 18. Institutul fusese întemeiat în anul 1897 la Constantinopole de reverendul Père Petit, devenit pe urmă Arhiepiscopul Atenei. Biblioteca avea 40.000 de volume şi texte, 40 de manuscrise greceşti din secolul al XIV-lea, iar colecţiile cuprind 3.000 de monede romane şi bizantine. Are o dublă dependenţă: de Vatican (din punct de vedere dogmatic) şi de Academia de Inscripţii şi de Bele Arte din Paris[22]. El îşi desfăşoară activitatea şi în prezent, fiind un reper pentru oamenii de cultură. Transferarea la Bucureşti „s-a datorat greutăţilor făcute de turci la Constantinopole". Pe 8 mai 1938, a fost sfinţită biblioteca acestuia, în prezenţa următoarelor personalităţi: V. Papacostea, S. Lambrino, C. Kiriţescu. După „ ce s-a servit o gustare", părintele C. Salamille, primul director al Insttutului a ţinut o comunicare cu titlul „Pătrunderea turcilor în Dobrogea, sub împăratul bizantin Mihai VIII Paleologul (1258-1282), când Imperiul Bizantin se găsea în mare slăbiciune"[23].

Un alt semnal cultural îl reprezintă menţionarea în sala Dalles a unei conferinţe

20. Ibidem
21. Ibidem
22. Ibidem
23. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

„interesante"[24]. Se referea la expoziţia dedicată împăratului Augustus, despre romanitate. Prezenta săpăturile arheologice de la Roma, din timpul lui Mussolini. Se comemorau 2000 de ani de la domnia împăratului roman.

Revenind la unele aspecte politice din acest an, el descrie restrângerea drastică a libertăţilor, un rol important revenind ministrului de interne, A. Călinescu care are „o sălbatică energie"[25]. Avea să fie împuşcat, în ziua de patru septembrie 1939, când era preşedinte al Consiliului de Miniştri, de legionari.[26]. Calificativul său este foarte original.

Hotelul Athéne Palace, a fost închis în luna martie a anului 1938. Cauza: urmau să se facă reparaţii capitale. „În câteva zile, a fost părăsit de locuitorii săi". Printre ei s-au numărat Iuliu Maniu şi N. Lupu, din conducerea P.N.Ţ., fapt care reprezenta, după istoric, adevărata cauză a închiderii hotelului.

Se face o largă descriere a nopţii de 16-17 aprilie 1938. Atunci au fost arestaţi comandanţii legionari, duşi fiind la o şcoală din capitală. Printre ei a fost „Alexandru Cantacuzino (fratele) care nu şi-a putut lua nici o manta".[27] Soţia acestuia s-a dus la Alexandrina Cantacuzino, mama lui, care „se pregătea să plece cu maşina la Ciocăneşti", s-a dus la Ministerul de Interne „încercând să obţină eliberarea acestuia. În zadar!"[28] După câteva zile au fost duşi la mânăstirea Tismana, în judeţul Mehedinţi, fiind izolaţi complet. La două săptămâni, se permitea unei rude să vină cu cele necesare. „Ei dormeau în săli mari, comune, mâncând de la un cazan comun". Este inserată ştirea „arestării profesorului Nae Ionescu"[29] condamnat ulterior la un an şi jumătate. Imediat se consemnează că „a început procesul lui C. Z. Codreanu pe 23 mai 1938, la Corpul II Armată Bucureşti[30]. Cauza: „trădare, uneltire, complot". Istoricul apreciază că „acest proces a fost aranjat de A. Călinescu, fiind întemeiat pe acte, documente, scrisori găsite la Casa Verde şi la domiciliul comandanţilor legionari". Un dosar fusese ridicat de la domiciliul lui A. Cantacuzino.

Un paragraf important se acordă dezbaterii conflictului din interiorul P.N.L., dintre D. Brătianu şi Ghe. Tătărescu. Zdruncinarea Băncii Româneşti, deţinută de Mitiţă Constantinescu, bun prieten al lui Ghe. Tătărescu şi situaţia jurnalului liberal Viitorul, fiind pe larg comentate[31]. Un alt aspect monden relatat în „Jurnal" este serata

24. Ibidem
25. G. Ciotoran, Impactul declanşării celui de-al doilea război mondial, Volumul M.M.B., nr. XXI, 2007, pag. 33
26. Ghe, Cantacuzino, op. cit.
27. Ibidem
28. Ibidem
29. Ibidem
30. Ibidem
31. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

consilierului de legaţie Radu Florescu, dată[32] „în noua sa locuinţă din cartierul Parcul Jianu, construită într-un stil mexican, cu arcade romanice, împodobită cu statui ale Maicii Domnului". Au fost prezenţi A. Călinescu, Petrescu, Domnen (ministrul de Externe), Urdăreanu, ministrul Palatului, numeroase persoane din Corpul Diplomatic şi din lume. „Casa a plăcut, are o curte şi o grădină frumos împodobită cu pietre, bazine şi flori"[33], apreciază Ghe. Cantacuzino.

În luna mai a anului 1939 urma să se organizeze în S.U.A. o mare expoziţie internaţională. S-a decis participarea ţării, marele sociolog Dimitrie Gusti fiind desemnat cu organizarea pavilionului românesc[34]. Iată alte amănunte oferite de Jurnal:" Locul care s-a rezervat României cuprinde un teren central pe care se va construi un restaurant românesc, iar pavilionul ţării va avea o înălţime de 12 m. Ca arhitecţi pentru ridicarea lui au fost numiţi Octavian Doicescu şi August Scrimildigen, specializat în pietrărie. El a participat şi la construirea Jockey Clubului din Bucureşti".

În privinţa politicii externe istoricul consemneaza „tendinţa de apropiere de Germania, mai ales după ocuparea Austriei de Hitler"[35]. Procesul este după el „în plină desfăşurare". Regele Carol al II-lea, pentru a-şi arăta sentimentele de preţuire faţă de cultura germană, a participat la Opera din Bucureşti la două reprezentaţii ale compoziţiilor lui R. Wagner, de către orchestra germană de la Frankfurt. Ministrul Fabricius era prezent cu doamna. Toată asistenţa l-a ovaţionat pe suveran[36].

Procesul lui C. Z. Codreanu este pe larg prezentat. Început pe 23 mai 1938, la orele 10, a ţinut în acea zi până la miezul nopţii, când inculpatul îşi făcea apărarea[37]. Deşi face o relatare relativ neutră a acestuia, se vede o reală simpatie pentru liderul legionar. Astfel, „în ziua a doua s-au produs episoade animate, deoarece mulţi apărători şi simpatizanţi ai mişcării legionare s-au prezentat la proces[38]. Lui Mihail Manoilescu, care „voia să dezvolte anumite considerente primejdioase ale activităţii inculpatului, i s-a luat cuvântul". I s-a dat lui Constantin Petrovnicescu, care dimpotrivă, „făcând instrucţiunea sa după asasinarea lui I. G. Duca, n-a găsit numic de imputat". Este menţionat şi numele profesorului de teologie Nichifor Crainic, care a depus „favorabil"[39]. Momentul este relatat şi de el însuşi în „Amintirile"[40], publicate după revoluţie de un colaborator, de la „Glasul Patriei", Nedic Lemnaru, la

32. Ibidem
33. Ibidem
34. Ibidem.
35. G. Ciotoran, Oraşul Bucureşti între 1.09.1939-30.12.1947, Editura Corint, 2010, pag. 20
36. Ghe. Cantacuzino, op. cit.
37. Ibidem
38. Ibidem
39. Ibidem
40. N. Crainic, Memorii, Ed. Gândirea, 1991, pag.298

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

care a lucrat după eliberarea din închisoare.

Pe data de 20 noiembrie 1938, autorul menţionează deplasarea sa la vila de la Zamora, din munţii Bucegi. Însemnarea este făcută în limba franceză. „Arrivé à 9 h par autobus en Bucegi, perdus dans les peisages: air frais et fort. Nuit pure"[41]. Toamna era târzie!

Anul 1939 este prezent cu numeroase însemnări din toate domeniile. Am selectat pe cele mondene sau diverse, fiind mai puţin cunoscute sau inedite.

Guvernul dorea să dizolve comitetul de conducere al „Societăţii ortodoxe"[42]. Din el făcea parte şi o doamnă Soare, la care Ghe. Cantacuzino „s-a dus într-o dimineaţă, discutând despre posibilitatea de a evita aceasta printr-o acţiune. A fost inutil". Explcaţia era că A. Cantacuzino era preşedinta societăţii (mama sa). Ori ea era rău văzută de guvernul regal, datorită activităţii sale legionare. Avea domiciliu obligatoriu la reşedinţa de pe Calea Victoriei 224. Paza din jurul casei devenise mai severă, deoarece i s-au interceptat scrisori trimise în oraş. Ulterior a fost înlocuită pe patru noiembrie 1939 de A. Tătărescu (soţia lui Ghe. Tătărescu)[43]. O inspecţie făcută la domiciliul ei de Max Zănoaga, de la Ministerul de Interne este pe larg prezentată: „A găsit-o într-o stare de enervare şi de conflicte acute cu servitorii. Ea le reproşează acestora că au fost cumpăraţi de Siguranţă şi o sabotează nevoind să facă serviciu. Ei contestă şi impută că nu li se plăteşte leafa la termen, că-i ţine nemâncaţi cu zilele, că le dă ordine contradictorii, că nu încălzeşte casa, că-i trimite cu scrisori interzise".[44] Starea aceasta tensionată a durat încă nouă luni, până pe 6 septembrie 1940, când regele a abdicat, iar I. Antonescu a luat puterea, fiind eliberată.

Un amplu paragraf îl deţine asasinarea lui Al. Cantacuzino. „Astăzi a fost termen fixat la Curtea De Apel, iar avocaţii săi au cerut să fie citat la Penitenciarul Râmnicu Sărat, pentru a se şti dacă mai trăieşte".

Guvernul a refuzat constant să confirme moartea lui, prin vreun act oficial.

Am revăzut astăzi pe Anita Carp care m-a informat că ministrul M. Ghemegeanu ar fi confirmat unei persoane că a fost împuşcat.

De la un proprietar care avea o moşie vecină în Râmnicu Sărat, a aflat aceiaşi ştire. Servitorii săi s-au dus în curtea închisorii şi au găsit 13 cadavre ale deţinuţilor împuşcaţi, întinse pe spate. Pe un trup încălţat cu ghete galbene, îmbrăcat în pantaloni cenuşii şi în jacheta deţinuţilor, era aşezată o pancardă cu numele Al. Cantacuzino. Parchetul General a eliberat doamnei Florica Al. Cantacuzino extrasul de deces"[45].

41. Ibidem
42. Ibidem
43. Ibidem
44. Ibidem
45. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Era cumnata autorului.

Pentru minora acestuia s-a format un consiliu de familie. „Membrii săi sunt însă străini de familie, deci propunerile sunt greşite".[46]

În luna octombrie a anului 1939, s-a desfăşurat un incident pe Calea Victoriei, relatat astfel: "Un înalt ofiţer, conducătorul unei şcoli militare a fost întâlnit de automobilul în care era regele. Cum se găsea pe carosabil, un sergent l-a apostrofat violent, somându-l sub ameninţarea revolverului să-şi întoarcă faţa spre zidul clădirilor. El a protestat şi s-a plâns domnului General Argeşanu, care a reclamat cazul ministrului de interne G. Marinescu. Acesta i-a luat apărarea sergentului şi l-a invitat pe generalul Argeşanu să nu se mai amestece în treburile Prefecturii Capitalei."[47]

Istoricul a participat pe 25 noiembrie 1939 la un dejun la aceeaşi Anita Carp, relatat astfel: "L-am întâlnit acolo pe Jean Costinescu, fostul ministru liberal cu soţia. Mi-a confirmat că i s-a oferit un post în guvernul lui Ghe. Tătărescu, dar l-a refuzat. S-au făcut discuţii despre primirea în el a lui C. C. Giurescu, căci el se opunea. Lista prezentată nu l-a cuprins şi pe istoric. A fost trecut însă pe ea de rege, fără voinţa lui Ghe. Tătărescu, care are puţină simpatie pentru el"[48]. La masă se făceau comentarii politice. Din ele reieşea că „au fost negocieri lungi până s-a alcătuit guvernul, iar prietenii lui Ghe. Tătărescu sunt mulţumiţi prin faptul că au primit puţine locuri în guvern. Noul guvern a fost făcut după indicaţiile lui Carol, Tătărescu fiind puţin consultat"[49]. Este caracterizat astfel: „Este un guvern de umplutură, compus din oameni politici, transfugi din vechile partide, cu o falsă etichetă de guvern naţional".

A doua zi, a luat prânzul la Lyzeta Grecianu „unde era invitat şi un polonez, Kozlowski, sosit de la Paris cu o misiune specială. Are legături cu noul guvern stabilit la Angers în Franţa."[50] (După invadarea ţării pe 1 septembrie 1939 de Germania). El vorba despre „o nouă armată a Poloniei care se pregătea intens, de 200.000 de oameni, care urma să intre în luptă". El aprecia ca „iminentă atacarea Turciei şi a României de către Germania, crearea unui nou front în Peninsula Balcanică"[51]. Ulterior el vorbeşte însă de „atacarea României de către U.R.S.S.". Este criticată vehement atitudinea indolentă a ambasadorului Poloniei la Bucureşti, faţă de trupele poloneze refugiate, faţă de cetăţenii acestei ţări.

Iată că istoricul era un om de societate. Două zile la rând a participat la mese oferite de prietenele sale. Aici, nu întâmplător fiind vorba de înalta societate a Bucureştilor se discuta politică la nivel înalt, din surse primare şi sigure.

46. Ibidem
47. Ibidem
48. Ibidem
49. Ibidem
50. Ibidem
51. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Era o modalitate prin care se şi intermediau diferite contacte între unii oameni politici sau factori de influenţă în societatea românească.

Ulterior, după intrarea în război, la un astfel de dejun, s-a întâlnit un ministru cu ambasadorul Germaniei, care nu s-a sfiit să-i reproşeze „prezenţa în guvern"[52], iar I. Antonescu „a constatat" în 1943 că se întâlneşte cu un declarat opozant. Faţă de încercarea aceluia de a pleca , el l-a oprit şi a spus: „Acum dacă tot ne-am întâlnit, să stăm de vorbă".[53] El asta dorea de fapt. Discuţia a durat două ore!

Cantacuzino a făcut şi o scurtă recenzie intitulată „observaţii cu privire la cartea lui Ferdinand Fried, La Fin de Capitalism".[54] El îşi însuşeşte aprecierea autorului, conform căreia omenirea se afla în „capitalismul tardiv". După cum se vede, aspectele reliefate sunt corecte, concluzia fiind însă falsă, la peste 80 de ani, acest regim fiind învingător în cele mai multe dintre ţările lumii!

Pe 27 octombrie 1939, este consemnată „inaugurarea cursului de geografie umană şi Antropogeografie al lui C. Brăescu, urmaşul lui S. Mehedinţi, la Facultatea de Ştiinţe din Bucureşti"[55].

Este menţionată discuţia purtată cu un alt cadru universitar, P. P. Panaitescu, care i-ar putea reproşa lui C. Z. Codreanu „idealismul"[56] său, punerea sentimentelor patriotice mai presus de orice". Nu cred că asasinatul face parte dintre ele!

G. Fotino a ţinut în primăvara anului 1940, în sala Dalles, o conferinţă despre „viaţa lui Alexandru Golescu Albu. A fost lume multă, fără să fie mulţime. Oratorul a citit scrisori în limba franceză scrise de A. Golescu Albu fraţilor săi"[57].

Conferinţele ştiinţifice în perioada interbelică erau numeroase şi foarte apreciate de bucureşteni, fiind o modalitate de ridicare a nivelului cultural al populaţiei, personalităţi din toate domeniile fiind prezente în diferite săli ale capitalei.

Tumultuosul an 1940[58] începe în „Jurnal" prin consemnarea căsătoriei dintre Sandu Sturdza, ofiţer al Marinei Regale a României şi Ioana Rosetti, fiica generalului Rosetti, membru al Academiei Române. „Serviciul religios s-a desfăşurat la Biserica Amzei. Apoi tânăra pereche a plecat la moşia din judeţul Bacău, de unde vor pleca la Constanţa, unde soţul ei are servici![59]

La palatul regal a avut loc un bal dat de „Marele Voevod Mihai, la care au fost invitaţi numai cavaleri şi domnişoare fără părinţii lor. Printre ele: fiica lui Ionel

52. Ghe. Cantacuzino, op. cit.
53. XXX, Mareşalul I. Antonescu, Editura Teşu, pag. 231
54. Ghe. Cantacuzino, op. cit.
55. Ibidem
56. Ibidem
57. Ibidem
58. G. Ciotoran, Oraşul Bucureşti în timpul evenimentelor anului 1940, M.M.B. nr. XXIII, 2009, pag 22
59. Ghe. Cantacuzino, op. cit.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Miclescu, fiica lui Puiu Filotti, fiicele lui Ion Bujoi, fost ministru al Industriei, Sanda Ghica. Balul nu a fost prea vesel şi se pare că bufetul a fost slab, căci nu s-au servit şampanie şi vinuri scumpe".[60] Miclescu era ministrul Justiţiei.

O dovadă a răcirii relaţiilor dintre România şi Franţa, a stării de război existente şi a disensiunilor perene dintre români o reprezintă consemnarea din 15 ianuarie 1940, prin care se relatează că: „Martei Bibescu i s-ar fi refuzat de către guvernul francez, viza de intrare în ţară".[61] În primăvara anului 1939 sau 1940, Marta Bibescu a fost la Paris, de unde s-a întors însă la sfârşitul lui mai 1940. Deci a fost vorba numai de tergiversare a sa, concluzionează Ghe. Cantacuzino.

Societatea bucureştenă era procupată de războiul declanşat pe 1 septembrie 1939 în Europa. De aceea, printre altele, se vehicula ipoteza[62] „apropierii dintre Turcia şi Germania". Zilele acestea a avut loc conferinţa Mici Înţelegeri la Belgrad, unde ministrul de externe al României Gr. Gafencu a făcut o excelentă impresie.

Altă idee vehiculată a fost aceea conform căreia opinia publică din Italia susţinea că aceasta „ar trebui să susţină graniţa românească a Nistrului, ca hotar sud-vestic contra slavismului".[63] La nota ultimativă din 26 iunie 1940, prin care U.R.S.S. a cerut Basarabia şi nordul Bucovinei, România a fost singură! Între dorinţa opiniei publice şi guvernul Italiei a fost o mare diferenţă.

Influenţa Germaniei era tot mai puternică. Astfel se putea proiecta şi viziona la sala A.R.O. din Bucureşti un film al războiului germano-polonez.[64] În vederea premierei, s-au trimis invitaţii la mai multe personalităţi. În pofida indicaţiei date de Ministerul de Externe, de a se refuza vizionarea acestuia, fiind unul de „propagandă germană", sala a fost arhiplină. „Persoanele care au fost la el au spus că este instructiv şi interesant".[65]

Capitularea Finlandei şi condiţiile grele impuse de U.R.S.S. au produs consternare în lumea capitalei.[66] Desigur că statul sovietic a fost foarte aspru cu cel învins. Acest fapt trebuie însă coroborat cu ostilitatea societăţii faţă de reprezentantul comunismului. „Războiul împotriva bolşevismului ateu" nu venea pe un teren gol!

Se consemnează însă anunţul postului de radio Nice, conform căruia „se pregăteşte o înţelegere italo-germană"[67].

Iată atmosfera din Paris din primăvara acestui an, descrisă de Mihail Cămărăşescu,

60. Ibidem
61. Ibidem
62. Ibidem
63. Ibidem
64. Ibidem
65. Ibidem
66. Ibidem
67. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

din Legaţia României de la Lisabona, sosit la Bucureşti „care a prânzit"[68] la noi, „Atmosfera este de oboseală, de nepăsare, de lipsă de energie, de inactivitate, într-un cuvânt de defetism. (Franţa era de şase luni în război). Din contră, la Londra a aflat că există un spirit deosebit de tenace şi de luptă. La Bucureşti este o atmosferă germanofilă mult mai pronunţată decât credea".[69] El face o predicţie interesantă, conform căreia „vor fi mai multe războaie, care se vor ţine lanţ pe o mare perioadă de timp."[70] „Predicţia s-a adeverit, însă războiul declanşat după înfrângerea Germaniei a fost rece", el ţinând până în anul 1991, când s-a destrămat U.R.S.S., la doi ani de la prăbuşirea regimurilor comuniste în Europa.

Tot la sfârşitul lunii martie a anului 1940, a sosit în Bucureşti un zvon despre marele om politic N. Titulescu, rămas în Elveţia în anul 1936, după ce fusese demis de regele Carol al II-lea.[71] Conform lui, între omul politic şi soţia sa a izbucnit un conflict major, aflându-se în divorţ.[72] Conform legii, el a şi trimis o cerere de divorţ ministrului Justiţiei, Ion Micescu. Despre cauze, istoricul preferă să nu le divulge, lăsând un semnificativ spaţiu gol...

De acest caz nu era străin secretarul particular al lui Titulescu, Ghe. Nenişor, care devenindu-i acum ostil, a difuzat un album cu fotografii în Elveţia, în care diplomatul era surprins în situaţii comice şi ridicole.[73] Infamantă şi descalificantă atitudinea fostului subaltern!

În conflict s-a implicat şi Savel Rădulescu, fost subsecretar la Externe care i-a luat partea Ecaterinei, soţiei sale. Din acest motiv, el a părăsit „ţara cantoanelor", stabilindu-se în sudul Franţei, la Cannes.[74] Ghe. Nenişor era însă chiar nepotul său. „A fost obraznic cu mine". Singura rudă din preajmă...

Informaţia capătă însă un aspect tragic, prin aceea că el era vizibil bolnav, datorită otrăvirii sale de naziţti.[75] De aici i-a scris o foarte impresionantă scrisoare lui Winston Churchill „Dragul meu Winston. Nici nu ştii cât de rău îmi pare că n-am trecut Canalul Mânecii. Cred în tine, cred în măreaţa luptă pe care o duci..."[76] Este „cântecul său de lebădă", confidenţa făcută unui mare om politic.

S-a stins din viaţă pe 17 martie 1941, la Cannes, părăsit de prieteni, de soţie, după numai un an de zile. Rămăşiţele sale pământeşti au fost aduse în ţară după 58 de ani,

68. Ibidem
69. Ibidem
70. ibidem
71. G. Ciotoran, op. cit., pag. 31
72. Ghe. Cantacuzino, op. cit.
73. Ibidem
74. G. Ciotoran, op. cit,. pag. 32
75. Ibidem
76. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

în anul 1992. „A fost primit cu braţele deschise şi cu onoruri naţionale".[77] Memoria sa este omagiată în Bucureşti de „Fundaţia N. Titulescu", un bulevard, două statui şi câteva busturi.

Demisia lui N. Crainic din guvern este consemnată şi comentată astfel: "Ministrul de Externe a acuzat pe N. Crainic de a fi informat populaţia din Cadrilater, iar acesta s-a apărat susţinând că nu a fost ţinut la curent despre tratativele româno-bulgare. De aici demisia sa".[78]

În amintirile sale, acesta susţine că „onorurile deosebite avute de el în vizita la Sofia, au stârnit invidia lui M. Antonescu, care m-a demis".[79] În aceiaşi lucrare, profesorul de teologie menţionează că disensiunile au dus la arestarea fetei lui, pentru activitate legionară, fiind eliberată după câteva luni de I. Antonescu.[80]

Cedarea nord-vestului Transilvaniei prin dictatul de la Viena, pe 30 august 1940, este astfel relatată: „Astăzi la ora 8 dimineaţa, un comunicat la radio a anunţat într-o expunere destul de încurcată că la Viena s-a respins principiul transferului de populaţie, iar guvernul a admis arbitrajul Germaniei şi Italiei".[81] La ora 20^{20}, Radio Budapesta în emisiunea în limba română, s-a grăbit să anunţe trista veste: 43.000 de km^2 intrau în componenţa Ungariei.[82] I-au urmat „Radio-Dunărea"(german) şi Radio-Londra. Jumătate din decizia populaţiei de la 1 decembrie 1918 era anulată!

Este menţionat numele profesorului de la Drept, Ghe. Plastara, care a fost demis, deoarece „nu primea la examene decât pe acei studenţi care-i cumpărau cursul. Doar ei îl promovau".[83] Sancţiunea este apreciată: „tardivă şi justă".

Înlăturarea lui Carol şi preluarea de către I. Antonescu este apreciată astfel: "În noaptea de 4-5 septembrie 1940 s-a petrecut deci o mare revoluţie politică. Lumea bucureşteană şi-a dat imediat seama de aceasta".[84] Este redat pasajul omagial din Universul, în care lui I. Antonescu i se ridică osanale: "Iată-l. Este generalul Antonescu, omul în care de mult neamul românesc îşi pune speranţele. Urăm să-i ajute Dumnezeu":[85] Este redată cu lux de amănunte transmisiunea radioului din 6 septembrie 1940. „La ora 9, Radio România a anunţat ştiri deosebit de importante pentru ţară. Apoi a făcut pe cetăţeni să aştepte peste o jumătate de ceas repetând mereu aceiaşi formulă până când la 9^{30} s-a citit scrisoarea de abdicare a regelui Carol II, apoi

77. P. Ştefănescu, Asasinatele politice în istoria României, Ed. Vestala, 2003, pag. 121
78. Ghe. Gr. Cantacuzino, op. cit.
79. N. Crainic, op. cit. , pag. 346
80. Ibidem, pag. 158
81. Ghe. Gr. Cantacuzino, op. cit.
82. Ibidem
83. Ibidem
84. Ibidem
85. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

depunerea jurământului Voevodului Mihai, pe urmă decretul de investire a generalului I. Antonescu drept conducător al statului, limitând prerogativele regale. Imediat după comunicarea acestor ştiri senzaţionale, au început să se vândă ediţiile speciale ale ziarelor Universul, Curentul Românesc, care erau smulse de public din mâna vânzătorilor".[86] Parcă era ziua de 23 august 1944, când I. Antonescu a fost înlăturat...

Este publicat manifestul lui Iuliu Maniu în Universul din 13 septembrie 1940, în care face o aspră critică a domniei lui Carol, învinuit pentru pierderile teritoriale, pentru dezastrul în care s-a ajuns:"s-a dovedit incapabil să conducă Ţara şi s-o refacă după dezastrul în care a împins-o".[87] Concluzia sa este: „să ne întoarcem la Dumnezeu şi la Naţiune".

Mama istoricului, Alexandrina Cantacuzino, eliberată din domiciliul forţat după abdicarea lui Carol, este repusă în funcţia de preşedinte a Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor, printr-un decret al lui I. Antonescu.[88] Descendentă a familei Palady, a fost vicepreşedintele Consiliului Internaţional al Femeilor.

Istoricul relatează discuţia purtată cu Zăvoianu, vechi legionar cu gradul de colonel, la acesta acasă.[89] „Mi-a comunicat că a dus negocieri cu generalul I. Antonescu, dar acestuia îi este teamă de a cădea prizonier al Legiunii. Aceasta nu are bărbaţi de stat". Obiecţia era pe deplin adevărată. În consecinţă nu aveau un program de guvernare, în niciun domeniu. „să facem o ţară ca soarele sfânt de pe cer", era o deviză cu aspecte pozitive, însă nu se putea guverna doar cu ea!

Legionarii fugiţi în Germania se întorceau însă în ţară. „Papanace, A. Constantin, preotul Pălăghiţă.[90] Acesta dorea să devină patriarh!

„Radio România a reprodus seara cuvântarea Căpitanului şi a transmis cântece legionare. Aceasta arată apropierea momentului cuceririi puterii de către mişcarea legionară".[91]

Dorinţa sa nu se va realiza datorită înfrângerii rebeliunii din zilele de 21 – 23 ianuarie 1941.

Faptul că începând cu ziua de 24 decembrie 1989, la Radio Bucureşti de difuzau melodii religioase (Ajunul Crăciunului), m-a făcut să înţeleg că România se depărta clar şi definitiv de regimul comunist, când acestea erau interzise. Iată de ce Radioul este „barometrul" etern al schimbărilor politice din ţară sau lume!

Traian Brăileanu, ministrul Educaţiei Naţionale din parte legionarilor a vizitat-o pe mama sa, Alexandrina Cantacuzino. „A făcut o bună impresie de om serios, de

86. Ibidem
87. Ibidem
88. Ibidem
89. Ibidem
90. Ibidem
91. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

bună credinţă, dar absolut necunoscător al lumii bucureştene".[92]

Memoria lui I. G. Duca asasinat de legionari este întinată.[93] „O ceată de legionari a ridicat statuia sa din piaţa Ploieşti şi a aprins candele pentru cei doi legionari împuşcaţi în septembrie 1939. Placa comemorativă din gara Sinaia unde Duca a fost asasinat, a fost ridicată şi înlocuită cu un drapel verde, brodat cu semnul legiunii". Termenul „întinată" îmi aparţine, istoricul relatând doar faptele.

Reprezentanţii lui Mussolini de la Bucureşti se implică în viaţa politică internă. Astfel ei „se opun intrării în guvern a brătienilor sau creaturilor lor. S-a produs însă şi o stare de tensiune între I. Antonescu şi legionari"[94].

Pe 26 septembrie 1940, s-a făcut un parastas la biserica Sf. Apostoli pentru A. Cantacuzino, fratele său.[95] Pe lângă familie, au participat şi diferite personalităţi publice. A fost prezent însuşi Horia Sima, „căpitanul" după asasinarea lui C. Z. Codreanu. „Serviciul religios a fost asigurat de părintele Comana, parohul bisericii „Sf. Apostoli", asistat de părintele Dumitrescu Borşa, legionar care a luptat în Spania (războiul civil) şi de părintele Mihăilescu al Bisericii Gorgani. Părintele D. Borcea a invocat momentele petrecute în Spania, alături de Moţa şi Marin (legionari ucişi în războiul civil). După slujbă, Horia Sima şi ceilalţi legionari au prezentat condoleanţe familiei.[96]

Bucureştenilor li s-a dat posibilitatea de a vizita proprietatea Elenei Lupescu, situată pe Aleea Vulpache, nr. 2, Parcul Filipescu.[97] „Multă lume profită să o viziteze plătind 20 de lei încasaţi de mişcarea legionară. Imobilul este clădit din cărămidă roşie, are la parter un salon destul de mare, un salonaş japonez şi o sufragerie la etajul I; dormitoare, un mic birou, o cameră de toaletă, una de bal şi un hall. În fiecare cameră au fost aşezaţi paznici legionari în cămăşi verzi. Doamne din societatea bucureşteană fac comentarii cu voce tare. Astăzi la ora 16 am fost personal în locuinţă. De la intrare suntem izbiţi de frumuseşea mobilierului şi a obiectelor dinăuntru. În vestibul sunt aşezate două grupuri sculpturale: o scenă de dragoste şi o statuie din lemn. Apoi se trece în salon, a cărui pardosea este acoperită cu covoare chinezeşti foarte frumoase, ţesute cu fir roşu şi galben; salonul cuprinde un cămin de marmură roşie, un tablou din şcoala italiană reprezentând un ansamblu arhitectural de galerii şi portrete. În fund lângă ferestre, pe o masă lunguiaţă sunt aşezate mai multe fotografii cu iscălituri dintre care ale lui E. Urdăreanu şi a căpitanului Banciulecu. Alături se găseşte salonaşul chinezesc, cuprinzând covoare de preţ, un înalt paravan de lac negru, împodobit cu decoraţii roşii şi aurii, o lampă mare atârnând de tavan

92. Ibidem
93. Ibidem
94. Ibidem
95. Ibidem
96. Ibidem
97. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

şi având un glob de pînză în vitrine; pe mese sunt răspândite obiecte de fildeş şi os, înfăţişări de animale şi de oamneni din arta chinezească. Pe masă erau zeci de jocuri de cărţi. În salonaş se găseşte sufrageria împodobită cu o lampă de sticlă de Murano, o masă lungă de lemn şi nuc, un bufet cu numeroase sertare pentru argintărie, pe pereţi atârnă picturi de N. Grigorescu, un tablou de Isachie, unul de St. Popescu. O scară uneşte etajul I cu parterul; pe balustradă au fost întinse mai multe goblenuri înfăţişând personagii desemnate (?) cusuţi cu fir roşu. Etajul superior cuprinde un hall având un jilţ lung, o masă, picturi. Din el se trece la dreapta într-un birou destul de mic, cu etajele de cărţi şi o masă pe care stau întinse cărţi de vizită, cartoane cu numele E. Lupescu, numeroase cărţi cu autografe din partea autorităţilor: cartea lui V. Eftimiu scrisă contra lui Stelian Popescu (asasinat de foştii camarazi) şi intitulată „Jos laba de pe tricolor"; are o lungă închinare pentru Lupeasca. Alături se află dormitorul, cuprinzând un covor cenuşiu, un larg pat pe care se află o perdea de muselină. Covorul este acoperit cu numeroase cutii pline cu bijuterii prevăzute cu cifra regală, acum golite de conţinutul lor, luat în mare grabă în noaptea de 6 -7 septembrie 1940. Odaia de bal are pereţii de marmură neagră, baia şi toaleta în porţelan verde. Alături este o cameră mai mare cu un divan, trei telefoane albe şi câteva mese cu alte cărţi; lucrarea lui Woronoff intitulată „L' amour chez les betes et les hommês", două lucrări ale Martei Bibescu, cu pseudonimul Lucille Decaux. Pe covor sunt: flacoane, parfumuri, farduri." Fantastică opulenţă într-un imobil al capitalei, aparţinând amantei regelui Carol al II-lea, E. Lupescu!

Concluzia lui Ghe. Cantacuzino este aceea exprimată cu voce tare de un vizitator la ieşire: "La aceasta au servit împrumuturile pentru înzestrare".[98] Afirmaţia extrem de reală, străbate ca un fir roşu întreaga noastră istorie". Indiferent de denumirea dată „împrumuturilor pentru înzestrare", „Munţii noştri aur poartă, noi cerşim din poartă-n poartă!".

La nivelul conducerii Mişcării Legionare se manifestă disensiuni, relatate astfel[99]: „Astăzi, 12 noiembrie 1940, a fost o mişcare de răzvrătire contra lui Horia Sima. Un grup de nemulţumiti, printre care erau I. Z. Codreanu, tatăl fostului Căpitan, I. Dumitrescu, tovarăş al acelora care au luptat în Spania, G. Ciorogaru, împreună cu alţii, au năvălit la sediul central din str. Gutenberg şi au încercat să-l ocupe prin violenţă. Au întâlnit în cale un legionar de serviciu, care opunându-se, a fost împuşcat pe loc. Circulă zvonuri că prefectul poliţiei Ştefan Zăvoianu, ar fi plecat de la sediu la poliţia capitalei, de unde întorcîndu-se cu gărzi, au încercuit sediul, pentru scurt timp. S-a intrat în el printr-o intrare dosnică, au dezarmat pe ocupanţi, recucerind sediul. Horia Sima a dat un comunicat în care înfierează pe turbulenţi, inclusiv pe I.

98. Ibidem
99. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Z. Codreanu, care dorea să-i ia locul. El şi apropiaţii lui au fost arestaţi."[100]

Săptămâna 25 noiembrie-1 decembrie a fost închinată[101] „memoriei eroismului şi jertfei nemuritoare a întemeietorului Mişcării Legionare. Se vor înălţa rugăciuni în toate bisericile din ţară pentru odihna sufletului Căpitanului, cel mai mare erou şi martir la neamului nostru. Miercuri seara, pe 27 noiembrie, osemnitele Căpitanului, ale Nicadorilor şi Decemvirilor vor fi depuse la biserica Sf. Ilie Gorganu, unde preoţii vor rosti ziua şi noaptea rugăciuni, iar comandanţii legionari şi toate gradele legionare vor face de veghe la căpătâiul celor adormiţi în Domnul".

Osemintele lui C.Z. Codreanu au fost reînhumate pe 30 noiembrie (Sf. Andrei) la Casa Verde. Pentru aceasta, pe 25 noiembrie, la „Jilava", în curtea închisorii au început săpăturile la mormântul său. Osemintele erau sub o placă de beton de 1½ m^2. Sunt de remarcat câteva aspecte. În primul rând importanţa acordată procesiunilor în acest „Jurnal", multiplele informaţii de care dispunea autorul. În al doilea rând, faptul că subiectivismul legionarilor n-ar trebui să depăşească ridicolul, Codreanu fiind socotit „cel mai mare martir al neamului". Nici Mihai Viteazul, nici Tudor Vladimirescu sau Ecaterina Teodoroiu nu ar fi mai presus?! În ultimul rând grandilocvenţa unui curent politic care se considera ajuns la putere pentru vecie!

Se consemnează că în noaptea de 26-27 noiembrie, legionarii au pătruns în închisoarea Jilava şi au asasinat peste 60 de demnitari ai fostului „subregim".[102] Horia Sima se dezice de asasinate şi spune că acestea vor fi aspru sancţionate. Părerea lui Cantacuzino este că „deshumarea osemintelor a fost o greşeală politică a lui Horia Sima, din moment ce asasinii nu fuseseră încă pedepsiţi". Sunt consemnate şi asasinarea lui V. Madgearu şi a lui N. Iorga, fiind înserat şi comunicatul oficial prin care[103] „autorii nu sunt cunoscuţi, iar Horia Sima comunică şi pedepsele aspre de care aceştia sunt pasibili". Sinistră demagogie pentru un început al unei noi guvernări. Totul fusese premeditat de ei!

Testamentul lui A. Cantacuzino este prezentat într-un paragraf, la un an de la deces, pe 28 septembrie 1940. A fost redactat în timpul detenţiei sale din tabăra de la M. Ciucului. Conform lui, averea urma să-i revină soţiei sale, Florica Cantacuzino, cu amendamentul că „100 de pogoane să-i revină lui C.Z. Codreanu, dacă-i va supravieţui.[104] Cum liderul legionar murise, specificaţia a rămas fără obiect. Este de semnalat apropierea dintre fratele istoricului şi „căpitan", legătura lor afectivă.

Cedarea Basarabiei şi a nord-vestului Bucovinei, U.R.S.S. nu a dus la normalizarea

100. Ibidem
101. Ibidem
102. Ibidem
103. Ibidem
104. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

relaţiilor cu puterea comunistă. Aceasta exercita presiuni asupra teritoriului rămas în graniţele României, consemnate astfel: "presiunea rusească asupra Moldovei este confirmată şi de evacuarea unor instituţii ale statului din Iaşi, Botoşani, Galaţi, către centrul ţării. Această evacuare a fost adusă la cunoştinţă chiar de Preşedenţia Consiliului de Miniştri şi recomandată după arbitrajul de la Viena, garanţiei a puterilor Axei."[105]

Despre marele cutremur din noaptea de 8-9 noiembrie 1940, sunt consemnate următoarele[106]: „La 3^{40} cutremur puternic: 9^{0}- zăpăceală-în pijama mă cobor, deschid uşa casei spre strada Roma. Au căzut cărămizi şi ţigle de pe acoperişul casei din faţă (localul judecătoriei) căci trosnesc pe caldarâm. Întreaga casă se clatină şi pârâie; Zizi (soţia)-zăpăcită aleargă şi scoală fetele şi coboară la parter. Din fericire lumina arde. A durat 40 de secunde. S-au crăpat tavanele. Vecinii îmbrăcaţi sumar au ieşit în stradă". Din nenorocire, blocul Carlton s-a prăbuşit provocând sute de victime. Asasinate, cutremur; a urmat războiul. Foarte grea perioadă; se părea că Dumnezeu îşi luase mâna de pe oraş!

Un capitol se numeşte „Note pregătitoare pentru evenimentele din ianuarie 1940"[107], urmat de aspecte ale implicării sale, inclusiv a detenţiei şi a memoriului adresat lui I. Antonescu.

„Adunări legale în toată ţara. Numeroase cuiburi de legionari în Bucureşti. Decrete-legi pentru suprimarea comisarilor de romanizare"[108] Se menţionează că un căpitan german a fost împuşcat în faţa hotelului Ambasador. Asasinul era grec, cu paşaport englez, membru al „Inteligence Service", Serviciul Secret al Marii Britanii. Sunt expuse două variante. Prima că avea relaţii intime cu soţia sa; a doua că are substrat politic.[109] Eu înclin spre a doua.

„Toate casele de pe Roma au fost ocupate de legionari. Două tancuri stau lângă preşedenţia Consiliului de Miniştri. A început atacul contra lui I. Antonescu. Trupe pe Calea Victoriei. „Conducătorul" pe 21 ianuarie 1941 s-a adresat prin radio „adevăraţilor legionari".[110] Strada sa era „plină de baricade; gărzi aşezate la mijlocul ei, precum şi la capăt. Poliţia Capitalei era înconjurată şi ea. La ferestrele caselor au fost puse străji înarmate. S-au adus lăzi cu portocale, pâine, carne. Sunt însă inferior înarmaţi şi nu pot ţine piept armatei. Se aud focuri de puşcă şi revolver. Tancuri treceau pe Şoseaua Bonaparte. Servitorii au plecat să se adăpostească în oraş. Mă întorc la locuinţă. Văd legionari ucişi în capătul străzii Roma. Loviturile de tun şi

105. Ibidem
106. Ibidem
107. Ibidem
108. Ibidem
109. Ibidem
110. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

mitralieră distrug complet acoperişul; focul s-a extins la planşeul de la etajul doi. Un legionar (pe care îl cunoştea) afirmă despre I. Antonescu că este „nebun, lichea, trădător, bestie".[111] El se cazase la un hotel, astfel că „plecând din el am mers pe strada Dorobanţi unde l-am întâlnit pe Costică care mergea spre Reşiţa".[112] Se constată că erau aspecte de război civil în toată regula. Legionarii, foarte motivaţi, doreau înlăturarea lui I. Antonescu. Se pune problema dacă imobilele situate pe această stradă din centru, apropiată de sediul guvernului, au fost ocupate cu asentimentul propietarilor. Ghe. Cantacuzino susţine că el nu şi l-a dat, fiind o victimă. Pe data de 31 ianuarie 1941, Radio România a comunicat la ora 14^{00} că „a fost arestat legionarul Ghe. Gr. Cantacuzino, din strada Roma nr. 28. Jurnalele au reluat-o".[113] Telefonul a sunat în acea zi în permanenţă; prietenii se interesau de „veridicitatea ştirii; mama a şi făcut o scrisoare de eliberare adresată lui I. Antonescu".[114] Comunicatul a survenit la două zile după ce fuseseră găsite în curtea lui o motocicletă fără număr şi o valiză fără chei. „Este sigur că legionarii care au invadat locuinţa le-au adus cu ei, neavând timp să le retragă, datorită ocupării casei de către armată".[115] Datorită lor a primit o citaţie de a se prezenta la poliţie, unde i s-a spus „că va fi reţinut". Obiectele fuseseră semnalate de câinele său, pe care-l chema Nero, ca pe celebrul împărat al Imperiului Roman... Ordinul de reţinere a fost dat chiar de I. Antonescu.[116] „Sunt încredinţat unui agent care încearcă să mă introducă într-o cameră, unde văd îngrămădiţi vreo 60 de legionari. Sunt dus la comisarul Bălan, unde alt funcţionar umple o foaie cu datele mele. La 18 ½ sunt introdus într-o cameră unde-l întâlnesc pe legionarul Tănăsescu, directorul personalului la Ministerul Muncii, care-mi comunică că a fost ridicat de trei zile şi nimeni nu se ocupă de el. Camera în care am fost introdus era un birou mic, având o masă, o canapea, cuier, o fereastră deschisă spre curtea interioară a Prefecturii, prin care vedeam circulând detaşamente de jandarmi."[117]

Deşi i se comunicase că „nimeni nu are voie să vorbească la telefon", el datorită unui funcţionar discută cu mama şi cu soţia. „Nimeni nu ne aduce de mâncare sau de băut. Trece timpul, vorbind între noi". Astfel, Tănăsescu apreciază că „Horia Sima este vinovat de eşecul revoluţiei. La ora 23 intră în cameră şi Sandu Valeriu, comandant legionar. Este şi mai categoric şi-l acuză pe Horia Sima de incapacitate, incultură, neglijenţă, considerând că situaţia lui este compromisă".[118]

111. Ibidem
112. Ibidem
113. Ibidem
114. Ibidem
115. Ibidem
116. Ibidem
117. Ibidem
118. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Interesant este că ceea ce a fost o încercare laşă de acaparare a puterii totale prin forţă este numită de legionari „revoluţie"! Iar vinovat de eşec este şi-n acest caz şeful, adică Horia Sima. Toţi ceilalţi n-au niciun fel de responsabilitate!

Recunoaşte un fost elev în calitate de comisar. Îl trimite în oraş să dea telefoane familiei care să-i aducă ceva de mâncare. La ora 13, în ziua de 30 ianuarie 1941, colonelui Tomiţă a dispus să fie eliberat, el revenind acasă. Semnalează că „Malmaison" a devenit o închisoare legionară, unde arestaţii dorm fără încălzire sau velniţe.

Eliberat fiind, adresează un memoriu lui I. Antonescu în care spune: „Ajuns acasă, am găsit un radio. Am fost chemat la poliţie pentru declaraţii. La radio s-a răspândit ştirea că am fost arestat pentru deţinerea unui aparat de transmisiuni clandestine.

Numele pe care-l port a fost păstrat de generaţii şi a fost cinstit de fratele meu, A. Cantacuzino, care nu poate fi calomniat în acest fel, el jertfindu-se altfel".[119] Solicita o dezminţire oficială.

Rezultatul a fost însă exact opus: pe 1 februarie 1941, I. Antonescu a trimis ordinul secret ca să fie din nou arestat. „Când cinam la 9 seara cu C. Grecianu am fost invitat prin telefon să mă prezint la Parchet, unde am fost reţinut într-o cameră, cu santinelă la uşi. Am fost dus la „Malmaison". Trei tancuri străjuiau în faşa unei intrări şi pichete de soldaţi. Erau numeroşi membri ai familiilor deţinuţilor care aşteptau să intre să le aducă mâncare. Cu îngăduinţa santinelei am cumpărat ziarele Curentul şi Universul şi am telefonat mamei şi soţiei. Pe 2 februarie, la 10^{30} am păşit pragul uşii de fier a cazarmei unde am intrat pe la corpul de gardă şi m-am urcat la etajul 2. M-am dus la bufet şi am luat un sendviş. Bufetul era plin de deţinuţi legionari. Am fost repartizat la „Camera intelectualilor". Culoarele erau pline de lume, deoarece familiile putuseră să intre.[120] Cu acest prilej l-a cunoscut pe maiorul C. Sănătescu, acuzat că „a distribuit arme legionarilor, tentativa de asasinare a „Conducătorului". El şi-a exprimat surprinderea că şi Cantacuzino este reţinut. „Ai venit să ne vezi ca prieten?". Nu, sunt în aceeaşi situaţie ca şi dumneavoastră".[121] Acesta va fi eliberat însă, va pleca pe front şi va juca un rol foarte important în înlăturarea lui Antonescu pe 23 august 1944, în calitate de şef al Casei Militare a Palatului.[122] În arest era şi Iacobescu, directorul Radioului, care pe 21-22 ianuarie 1941, a difuzat ştiri false, încurajându-i pe legionari; Panaitescu, director al S.T.B., care „a ridicat autobuzele şi tramvaiele pentru a bara străzile contra unităţilor militare". Generalul C. Niculescu, comandantul Comandamentului Militar al Capitalei a efectuat o inspecţie. I s-au expus dorinţele deţinuţilor. Însă, regimul acestora, după aceasta, a fost înăsprit;

119. Ibidem
120. Ibidem
121. Ibidem
122. G. Ciotoran, op. cit., pag. 70

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

bufetul a fost închis; deţinuţii nu mai umblau pe culoare, familia nu mai putea aduce alimente. Protestele au fost violente, astfel că s-a obţinut dreptul la primirea ziarelor şi „ca un chelner să le aducă mâncare de la un birt, contra cost".[123] Fiecare alegea de pe listă la prânz şi seara, ce dorea... Acest regim, foarte bun, poate stârni zâmbete celor care-l compară cu cel al închisorilor regimului comunist!

O cameră era destinată deţinutelor.[124] „Vreo 20 de doamne şi domnişoare legionare. Printre ele Aliott-Caragea, sora lui Costea Caragea (prieten cu el). Era învinuită că a răspândit manifeste legionare. Mai erau şi două domnişoare din Basarabia. Una era brunetă, cu părul adunat pe ceafă, cu ochii negri şi cu îmbrăcăminte modestă; cealaltă mai măruntă, cu figura uscăţivă şi mai uzată. Acuzate că au tras cu arma în soldaţi, au primit câte un an de închisoare. S-a organizat o chetă pentru ele. Dimineaţa intonau rugăciuni şi cântece legionare. În altă cameră erau preoţi acuzaţi că au susţinut pe legionari prin rugăciuni făcute pentru biruinţa lor. În acest fel ei încălcau propria lor menire, preoţii fiind apostoli ai lui Dumnezeu pe pământ, care trebuie să încerce liniştirea spiritelor şi nu învrăjbirea acestora".[125]

Pe 5 februarie 1941, la orele 21, ca urmare a recomandării generalului Şteflea, scrise pe dosar, I. Antonescu a decis eliberarea sa.[126]

Împreună cu ceilalţi deţinuţi „s-a băut o sticlă cu vin roşu, primită de acasă."[127]

În „Săptămâna Mare" din aprilie 1941, „lumea este amărâtă şi îngrijorată. Toţi se roagă şi bisericile sunt pline de credincioşi. Proviziile lipsesc."[128]

Este relatat cazul doctoriţei Vasile Marina, arestată pentru „deţinere de arme, ascunse în zid".[129] A fost condamnată la moarte. Pedeapsa i-a fost comuntată, datorită lui A. Cantacuzino, care a intervenit la I. Antonescu.

Pe 20 aprilie 1941, a fost Paştele. „Am prânzit cu toţii la Costi, care mi-a arătat noua maşină „Horchi", tip mijlociu, adusă din Germania cu trenul în capitală. Ca ministru al României la Berlin a obţinut reducere şi nu a plătit nici vamă. În Bucureşti ar fi costat 800.000 de lei; a luat-o însă cu 250.000". În pădurea Snagov, lângă restaurant, o mulţime de maşini germane, din care coboară sau urcă nemţi în uniformă sau costume civile însoţiţi de cucoane. Pădurea este splendidă şi înverzită, dar timpul este posomorât şi ploios.[130]

A urmat intrarea pe 22 iunie 1941 a României în război împotriva U.R.S.S.,

123. Ghe. Cantacuzino, op. cit.
124. Ibidem
125. Ibidem
126. Ibidem
127. Ibidem
128. Ibidem
129. Ibidem
130. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

alături de Germania.

Autorul nu a fost pe front, făcând consemnări din acest oraş sau din ţară. Vizitiul Ichim, care făcea parte din personalul său administrativ de la Zamora, a căzut însă printre primii.[131]

Prima însemnare ulterioară a datei de 22 iunie 1941, este din 2 iulie 1941 în care face o descriere a Văii Prahovei, în drumul său spre Zamora. „Trenurile s-au împuţinat, autobuzele nu mai circulă. Într-o încăpere a gării Ploieşti a fost o amenajată o infirmerie. Nu sunt urme de bombardamente, ce demonstrează slăbiciunea aviaţiei ruseşti. Primarii de aici au izgonit pe evreii care-şi petreceau concediile. Măsura este stupidă şi antieconomică, căci afectează pe localnici, vilele stau goale, restaurantele n-au clienţi.[132] Cât despre aspectul uman...

Disensiunile dintre Maria Antonescu, care patrona „Comitetul de Patronaj" (organizaţie umanitară pentru răniţi) şi Alexandrina Cantacuzino, preşedinta unei societăţi similare de Cruce Roşie sunt relatate într-o notă din 31 iulie 1941, în care prima însoţită de buna sa prietenă Veturia Goga au făcut o vizită la un spital al A. Cantacuzino. Spre surpriza generală i-a întrebat pe bolnavi dacă nu doresc să intre în organizaţia ei![133]. Altă situaţie tensionată a creat-o M. Antonescu ulterior, când a vizitat pe răniţi concomitent cu regina Elena. Cu acel prilej a dat fotografii acestora, pe care scria „Maria". Ofensată, regina-mamă a ordonat să fie luate şi date celei care le-a oferit, cu obligaţia scrierii numelui întreg, Maria Antonescu.[134] Nu era singura dată când soţia mareşalului i se substituia, doar suverana având dreptul de a semna cu prenumele!

Din Basarabia a sosit un mare număr de răniţi, care au fost puşi la un liceu din capitală şi la şcoala „Notre Dame de Sion". Conducerea acestui „spital a deţinut-o medicul Bejan, precum şi I. Mincu, fostul primar al sectorului IV Verde, care gestiona fondurile „Crucii Roşii", pentru timp de război". Pe Calea Victoriei era un spital pentru răniţi organizat la Institutul Modreanu, situat lângă Legaţia Germaniei.

Spionajul sovietic se manifesta în capitală dramatic[135]. O femeie deghizată în ţărancă şi un bărbat au otrăvit fântâna care alimenta aerodromul de la Herăstrău. Au murit mai mulţi soldaţi care au consumat apă. Au fost prinşi şi executaţi. Ulterior o femeie a fost decorată, deoarece a depistat un spion sovietic pe care l-a dat autorităţilor[136].

Din august 1941, „pe undele scurte, la ora 22[15] se aude la Radio o emisiune

131. Ibidem
132. Ibidem
133. Ibidem
134. Ibidem
135. Ibidem
136. G. Ciotoran, op. cit., pag. 46

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

misterioasă, făcută de un post pesemne străin, dar perfect inteligibil, care atacă pe I. Antonescu cu mare violenţă. Se pare că ar proveni de la Londra. Este făcut: netrebnic, nemernic, trădător, ridicol. Chiar nu se găseşte nimeni să-l asasineze?"

Multe persoane ascultă în fiecare seară atât emisiunea clandestină, cât şi emisiunea oficială[137]. Aceasta în pofida faptului că se expuneau arestării.

Mergând spre Buşteni, Cantacuzino are o discuţie în tren cu un ofiţer german[138]. „L-am găsit în vagonul restaurant. Mi-a spus că armata germană a suferit mari pierderi în Rusia, că ruşii se luptă vitejeşte şi mult mai bine decât polonezii, francezii sau englezii. Pentru a se ajunge la Moscova este nevoie de cel puţin o lună; sunt semne că războiul nu se va sfârşi înainte de iarnă în est". Informaţiile sale aveau să se confirme pe deplin. Pe 2 februarie 1943, trupele sovietice au repurtat marea victorie de la Stalingrad. Începea contraofensiva cu finalitatea: Berlin!

Aviaţia duşmană survola spaţiul românesc făcând diferite bombardamente.[139]! „Avioanele vrăjmaşe au bombardat podul peste braţul Borcea lângă Cernavodă. Mai multe bombe au atins şi făcut stricăciuni la conducta de petrol care trece pe pod şi prin explozia lor au vătămat podul care trece în acel loc. S-a produs un incendiu, iar păcura a ars ore in şir". După unii comentatori, aviaţia a fost engleză, datorită preciziei.

În aceşti ani, el era mobilizat la Cenzura militară, secţiunea în limba germană. „Mi-au trecut prin mână mai multe scrisori trimise din Bucovina, în care se anunţa sosirea trupelor italiene.[140] Într-o scrisoare se arăta că partizanii sârbi, au ucis soldaţi germani care păzeau recolta.[141]

Şcolile s-au deschis pe 9 septembrie 1941 „mult prea timpuriu" se revoltau părinţii.[142] Radu Rosetti, ministrul „culturii naţionale" a dat un ordin conform căruia „nu se admite venirea profesoarelor sulemenite şi cu rochii scurte la cursuri, nici a profesorilor prost îmbrăcaţi sau nebărbieriţi."[143]

Soţia sa face o relatare a situaţiei dezastruoase de la Chişinău unde fusese în scop umanitar. „Drumurile grele şi uneori desfundate, mai ales la ploi care durează de câteva zile. Apa de aduce cu sacaua, chiar şi la spitale, organizate de Ministerul Apărării Naţionale. Răniţii erau culcaţi chiar pe duşumele. Un rănit a adus grave acuzaţii autorităţilor, motiv pentru care a fost luat şi anchetat. Putea fi executat. S-a căit şi a fost adus înapoi".[144]

137. Ghe. Cantacuzino, Ibidem
138. Ibidem
139. Ibidem
140. Ibidem
141. Ibidem
142. Ibidem
143. Ibidem
144. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Veturia Goga, soţia poetului, a fost şi ea în două rânduri la spital.

Pe 24 august 1941, trupele române care luptaseră în Basarabia, se întorceau de pe front, pentru a se reface. Iată cum sunt prezentate în „Jurnal"[145]: „Pe străzile pustii ale Chişinăului, s-au reîntors trupele. Mai toate aveau drapele zdrenţuite. Escadrila de aviaţie se găsea lângă Tiraspol. Toţi erau mâhniţi de moartea comandorului A. Popişteanu".

Este înserat articolul în limba italiană, din Corriere della sera din 31 august 1941, prin care se relata incitarea la asasinarea lui I. Antonescu de Radio Londra. Comentatorul englez este calificat ca „infam".[146]

Se consemnează atentatul din 24 octombrie 1941, de la Odesa, când au fost aruncaţi în aer mai mulţi ofiţeri români:"Generalul Glogojeanu şi mai mulţi ofiţeri au fost omorâţi. Ştirea a produs consternare la Bucureşti. Noul primar al Odesei, Gherman Pântea şi guvernatorul Transnistriei, profesorlu Ghe. Alexianu, nu se găseau acolo".[147]

Cumnatul său, C. Grecianu, i-a relatat la revenirea din Ucraina că „oamenii sunt comunizaţi. Au ajutat puţin pe nemţi, care nu mai vor să înfiinţeze un stat ucrainian cu capitala la Kiev".[148] Speranţa lui Hitler că populaţia se va răscula se năruise!

Extrasul din „Viaţa", din 20 octombrie 1941[149], redă cuvântarea lui M. Antonescu ţinută la consfătuirea de la Uniunea Sindicatelor Agricole. În plin război, acesta a ţinut un discurs demagogic în care vorbea de „Definirea destinului naţional".[150] Pagini întregi! În acest timp, ţăranii mureau pe front!

Prin oraş s-a răspândit ştirea că între Antonescu şi generalul Iacobici, sprijiniţi de alţi generali s-a declanşat un conflict determinat de solicitarealui Hitler de a se trimite trupe româneşti cât mai multe pe front. Consemnarea poartă data de 21 ianuarie 1942.[151] Ea era exactă şi astfel de divergenţe s-au manifestat până pe 23 august 1944.

Cu prilejul zilei de 30 ianuarie 1942, când Hitler a luat puterea în 1933, acesta a ţinut la Berlin o cuvântare, fiind imitat la Bucureşti de ambasadorul Von Killinger, care a vorbit în sala A.R.O., în seara zilei. Cu acest prilej s-a amestecat foarte brutal în treburile ţării: „Eu ca reprezentant al Germaniei, nu am poftă să văd cum sabotează cârtiţele opera spunând: Antonescu e doar o aparenţă de tranziţie pentru Germania. Ea abia aşteaptă să-i aducă pe legionari la putere. Aceştia care spun aşa ceva, nu sunt legionari. Ei n-au nimic din spiritul lui Codreanu. Ei sunt nişte hoţi la drumul mare

145. Ibidem
146. Ibidem
147. Ibidem
148. Ibidem
149. Ibidem
150. Ibidem
151. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

care ar face mai bine să se alăture evreilor şi comuniştilor".[152]

La Institutul de Istorie universală preluat ca director de Ghe. Brătianu s-a ţinut comunicarea lui C. Daicovici „Ultimele date în problema continuităţii"[153] S-a combătut teoria lui Roesler. Asistenţa a fost numeroasă, participând mulţi cercetători.

Este consemnată cu data de 18 martie 1942, acapararea cu forţa a vilei lui Nae Ionescu, în care soţia sa continua să locuiască cu băiatul „într-un cadru feeric"[154]. Era la Băneasa.

La restaurantul Pariziana de pe lângă parcul Carol, s-a dat un banchet în cinstea lui I. Petrovici, ministrul Propagandei. Meniul a constat în: aperitiv, friptură, peşte, îngheţată şi vin. A costat 1000 de lei de persoană şi este apreciat de istoric ca fiind „slab".[155] Era război...

O reprezentantă a familiei Şutzu, unica fată a lui Ion şi a Nadejdei Şutzu, s-a căsătorit cu Costăchel Sturza la Biserica Amzei. „Logodnica era bine îmbrăcată, veselă şi atrăgătoare".[156] La Domniţa Bălaşa (ridicată de C. Brâncoveanu) pe 9 iulie 1942 s-a cununat Elena Arion cu Matei Brâncoveanu. Rochia miresei era ţinută de Jaqueline d' Humières şi Ioana Holban, având rochii „în tull rose". Mireasa avea o rochie de „satin alb" şi vălul alb cu o coroană de flori. După ceremonie au fost la imobilul de pe Calea Victoriei 163, la fosta reşedinţă a reginei Elisabeta. Numeroşi invitaţi: ministrul Portugaliei, al Bulgariei, al Franţei şi al Finlandei, dar şi români. Grigore Sturza, Bălaşa Cantacuzino, marchiza Montagliali, principele Şerban Ghica cu soţia. După primire, o serată cu dans în saloanele soţilor Arion (socrii mici). S-a petrecut destul de bine. Tinerii căsătoriţi erau veseli şi amabili.[157]

Războiul însă îşi cerea tributul său de sânge!

O tristă veste a sosit de pe front: a murit C. Grecianu, cumnatul său.[158] „Cumnata noastră Elfrida a chemat la telefon Comandamentul I Artilerie şi a întrebat dacă soţul ei mai trăieşte, dar i s-a confirmat că a căzut în luptele de la Doneţ". S-a primit în aceiaşi zi un pachet cu: carnetul militar cu fotografia, unul de note, altul cu însemnări personale şi o scrisoare care relata împrejurarea decesului: se afla într-o coloană care a fost bombardată; i-a fost smuls piciorul; pus în ambulanţă unde a murit. Vestea a produs durere familiei. Soţia mea a stat toată noaptea la ea, să n-o lase singură!"

Ca în celebra poezie „O scrisoare de la Muselim-Selo", de G. Coşbuc, Grecianu a trimis o scrisoare familiei sale cu patru luni înainte de tragedie: „Dacă scap cu viaţă,

152. Ibidem
153. Discursul lui Ghe. Brătianu
154. Ghe. Cantacuzino, op. cit.
155. Ibidem
156. Ibidem
157. Ibidem
158. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

vom încerca să realizăm mai multă fericire în mica noastră casă de la bulevard. Vom reclădi şi casa şi viaţa noastră; până atunci să ne ajute Dumnezeu. Vă sărut cu drag, Costi"[159] . Visul s-a spulberat!

Mulţi alţi români, sute de mii au avut aceiaşi soartă, într-un război lipsit de orice şansă de izbândă. „Ce caută România în război ? întreba un ofiţer german pe unul român în 1943."[160] Tristă întrebare pusă de un străin. Ce a căutat România în război, întreb astăzi la şapte decenii de la această dramă, întrebare adresată mai ales acelor istorici care i-ar mai ridica statui lui I. Antonescu"

Războiul din est l-a generat pe cel din vest, încercându-se salvarea Transilvaniei. Un rapsod a făcut următoarele versuri: „Tata este la război. De când aveam un an sau doi. Mama s-a dus după el şi l-a găsit. În munţii Tatra este casa lui." Sinistră realitate! Mulţi copii născuţi în anii războiului nu şi-au cunoscut tatăl. Spre deosebire de acest personaj, tata a fost în est şi s-a întors după patru ani de prizonierat.[161] Copilul mătuşii mele, Dumitru Nicolae, comandând un detaşament la atacul asupra Odesei, a spus: "După mine!" A căzut însă primul. Ani la rând, părinţii l-au aşteptat, până s-au resemnat. De Sf. Nicolae aprindeau o candelă şi-i dădeau de pomană. Mulţi ani, diverşi „martori" veneau să le spună că trăieşte! Fusese unicul lor copil.

Teritorii pierdute, două războaie (est şi vest), patru ani de război, sute de mii de morţi, imense pagube materiale şi mari despăgubiri de război: acesta este bilanţul celui de-al doilea război mondial. Vinovată este întraga clasă politică interbelică cu trei excepţii: I.G.Duca, A. Călinescu, N. Titulescu, asasinaţi de legionari şi de nazişti. O adevărată catastrofă naţională!

În lagărul de la Târgu-Jiu, erau deţinuţii care acţionaseră împotriva lui I. Antonescu: anglofili, social-democraţi, comunişti (şi Ghe. Ghe. Dej. Despre ei, în „Jurnal" se afirmă că sunt:[162] "nemernici". Joacă table, cărţi, comandă cozonac şi prăjituri pentru sărbători şi nu se sinchisesc de nimic. Este o categorie care-i formată din cei cu avere; plătesc 200-300 pe zi şi o duc uşor. Continuă să comploteze împotriva guvernului. Alţii sunt săraci; plătesc prin muncă, fiind sculaţi de dimineaţă, porniţi la muncă până seara; sunt prost hrăniţi şi încălziţi. Prin urmare şi în această privinţă sunt deosebiri, deşi nu ar trebui să fie. De altfel, Von Killinger se plânge de toleranţa guvernului faţă de anglofili. Despre ei, Siguranţa culegea date în permanenţă. Astfel, a aflat că D. Fotino, profesor la Drept, „a băut şampanie în momentul în care a aflat că trupele anglo-americane au debarcat în Africa de Nord. Numai Eliza Brătianu, prin intervenţia sa la Mihai Antonescu l-a salvat, primind domiciliu obligatoriu

159. Ibidem
160. Almanah istoric, XXX, I. Antonescu, pag. 133
161. G. Ciotoran, Şi el a fost în U.R.S.S., în „Aldine" din România Liberă din 21.05.2004
162. Ghe. Cantacuzino. Op. cit.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

la Biblioteca Fundaţiei Brătianu, unde locuieşte".[163] La Iuliu Maniu s-a găsit un emiţător, prin care se comunica cu Londra, dar Antonescu a spus:" Să fie lăsat liber. E nevoie de o variantă, dacă eu pierd."[164] Despre D. Brătianu circula zvonul că „a fost arestat", care s-a dovedit fals.

La opt zile de la dezastrul de la Stalingrad, este consemnată o relatare a conflictului dintre rege şi Antonescu. „Cauzele sale sunt adânci şi îndepărtate. Momentan, s-a acutizat datorită lui M. Stârcea, cunoscut anglofil, numit mareşal al Palatului, despre care Germania are o părere extrem de rea."[165] Antonescu a trimis o patrulă la palat să-l aducă pentru a-l trimite pe front. Acesta s-a plâns regelui. A urmat o discuţie foarte încordată între Mihai şi Antonescu, în care primul a ameninţat că „dacă insistă să plece, eu voi abdica. Voi pleca din ţară şi va reveni Carol."[166] Mareşalul a renunţat.

Referirile aferente zilei de 23 august 1944, lipsesc. Cauza constă desigur în teama că l-ar putea costa libertatea, având în vedere că nu dorea înlăturarea lui I. Antonescu cu un guvern situat la stânga lui, din moment ce i-a numit pe deţinuţii care acţionau pentru aceasta „nemernici", cum am arătat mai sus. Churchill deplora de altfel acest act prin care „Ruşii devin stăpânii Europei".

Perioada post-belică: 1945-1958

„ Vremurile noi sunt prea grele pentru sufletele vechi". N. Titulescu

În luna august a anului 1946[167], termometrul s-a ridicat la soare în Bucureşti la fantastica temperatură de 60°C la soare! „Ca în Sahara". Concomitent cu raţionalizarea apei care curgea numai între anumite ore, făcea ca viaţa să fie foarte grea. „Oamenii fugeau la munte şi la mare. Pe Valea Prahovei, o camera costa 100.000 lei."[168] Desigur că inflaţia era foarte ridicată după război, cu un an înainte de reforma monetară din 1947. Clima „s-a aliat cu noul regim", se poate comenta.

Nici aspectele politico-sociale nu sunt mai bune. Astfel, „fiul cel mare al generalului Al. Ghica, student la Medicină, a fost arestat, fără să ştie de ce. Generalul a sunat disperat şi nici nu ştie unde a fost dus.[169] Faptul s-a produs în octombrie 1948. Peste nouă luni nu se cunoştea locul său de detenţie! În aceeaşi situaţie a intrat şi fata generalului Dombrovschi (primar al Bucureştiului din 23 august 1944).[170] „S-a pus o fotografie a ei la locuinţa sa din strada Frumoasă; poliţia supraveghea

163. Ibidem
164. R. Olteanu, Bucureşti în date şi întâmpări, pag. 69
165. Ghe. Cantacuzino, op. cit.
166. Ibidem
167. Ibidem
168. Ibidem
169. Ibidem
170. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

intrările de pe stradă. Când doamna Maria Anghelescu s-a dus să-i facă o vizită, a fost reţinută şi dusă la Interne." O notă din 20 iulie 1949 informează că fata fostului primar „răspândise manifeste împotriva guvernului P. Groza", venit la putere pe 6 martie 1945, sprijinit de Moscova.[171]

În ziua de 14 iulie 1949, i s-a pus sechestru pe mobilă, „a mea şi a lui Suzi".[172] A fost aplicat de „Ion Munteanu (îl cunoscuse anterior!), care a avut o atitudine obraznică şi ameninţătoare". Interesantă este ziua aleasă de autorităţi: Ziua naţională a Franţei. Cu numai cîţiva ani înainte, la Legaţia Franţei, se dădeau petreceri la care mulţi reprezentanţi ai clasei de sus erau invitaţi; o sărbătoare adânc intrată în conştiinţa acestora. Cu doi ani înainte, pe 14 iulie 1947, conducătorii P.N.Ţ., în frunte cu Iuliu Maniu şi Corneliu Coposu, fuseseră arestaţi. „Îmi amintesc ziua perfect, deoarece era 14 iulie, ziua Franţei."[173] Sechestrul se datora unor taxe neplătite.

„Zăpada abundentă cădea pe străzile capitalei pe 6 şi 7 martie 1949"[174], notează Cantacuzino. O notă din aceiaşi dată consemnează că:[175] „Am plecat de pe Strada Roma si am locuit în diferite locuri, la prieteni, schimbând domiciliul la 2-3- zile. La G. I. n-am putut sta decât 3 zile, deşi am dus o valiză, căci s-a făcut o cercetare în timpul nopţii, când din fericire eram absent. La alt prieten am stat în pod, deoarece s-a făcut o descindere de către poliţie; am stat cu capul gol şi m-am simţit din ce în ce mai rău. A trebuit să mă ascund mereu la alte porţi. O lună am dus o viaţă de vagabond, hoinărind prin cârciumi sau bodegi. Mă duceam la un prieten să dorm între 15-17. Am lipsit de la domiciliu vreo nouă luni.[176] Pe 21 martie 1949, s-a lăsat o citaţie de la Direcţia Securităţii, prin care era înştiinţat să se prezinte pe Calea Rahovei. Soţia a introdus acţiune de divorţ la Judecătoria a II-a populară. Răceala mea s-a agravat şi nici nu puteam să mai dorm. Starea mea sufletească şi sănătatea îmi erau profund zdruncinate."

El însă nu era urmărit pentru fapte anterioare instalării guvernului P. Groza, ca atâţia alţii, ci pentru fapte de sabotaj, comise ulterior. Direcţia Economică Ilfov l-a acuzat de acestea.[177] Pe 29 mai 1949, dosarul fusese definitivat. Primarul Petre Tudor, din localitatea ilfoveană unde deţinea o moară l-a acuzat de sabotaj şi venit ilegal. El le-a declarat „false şi mincinoase".[178] Dosarul a ajuns la Parchetul Ilfov, unde s-a prezentat. S-a făcut o expertiză şi „s-a constatat netemeinicia acuzaţiilor aduse". Pe

171. Ibidem
172. Ibidem
173. C. Coposu, Dialogiri cu V. Arachelian, Editura Anastasia, 1991, pag. 83
174. Ghe. Cantacuzino, op. cit.
175. Ibidem
176. Ibidem
177. Ibidem
178. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

20 iunie 1949, dosarul a fost clasat![179] „Am revenit la domiciliu! Am slăbit atât de mult, încât nu mă mai puteam ţine pe picioare. În această stare a făcut Sărbătorile Paştelui din 1949."[180]

El a trecut peste acest episod, atât de de tensionat. L-a depăşit, astfel că la sfârşitul anului 1957, i-a trimis prietenului său Nicolaescu - Plopşor o scrisoare cu următorul conţinut: "Pentru 1957 îţi trimit urări de sănătate şi prosperitate, pentru d-ta şi familia d-tale. Le însoţesc cu o sticlă de vin care nădăjduiesc că îţi va da puteri să trăieşti până la o sută de ani, pentru ca să ai timpul să aduni tot materialul din ţară fără a mai lăsa nimic generaţiei viitoare.

Pentru anul care vine
Îţi urez tot ce doreşti
Sper să conlucrăm mai bine
Şi îţi zic: mulţi ani să trăieşti!!
Prof. Ghe. Cantacuzino"
31 dec. 1957[181]

Acesta era un important arheolog; colaborase înainte de război cu Dinu Rosetti şi C. Moisil.

Este prezent el însuşi în viaţa ştiinţifică la care se referă în aceste urări. Astfel, „Societatea Numismatică Română" i-a trimis o invitaţie pentru semestrul I al anului 1957 în care se spune: „Sînteţi rugat să luaţi parte la aceste şedinţe şi să faceţi comunicări cu subiecte de numismatică şi ştiinţe auxiliare".[182]

În anul 1954 a făcut o cercetare arheologică în Dealul Spirii, patronată de Academia R.P.R. „Scopul ei a fost de a căuta vestigiile romane ale Daciei din epoca feudală, chiar urme din culturi mai vechi, din epoca preistorica şi prefeudală".[183] Sunt prezente recenzii ale studiilor efectuate de: I. Nestor, despre cultura Dridu; S. Goldenberg, despre „Comerţul Clujului"în sec. XVI; S. Ştefănescu, „Evoluţia din Ţara Românească în sec. XVII"; este consemnată pe o pagină părerea unui cercetător conform căreia omul de Neanderthal are o vechime de 35.000 de ani. Este o scurtă periodizare a feudalismului în ţările române, precum şi fişe de caracterizare a personalului ştiinţific al „Institutului de Arheologie". El este foarte dur cu şeful secţiei pe care-l acuză de „sabotarea subalternilor".[184] El păstrează simţul realităţii şi a exigenţei anterioare războiului. Sunt consemnate referiri despre organizarea unei

179. Ibidem
180. Ibidem
181. Ibidem
182. Ibidem
183. Ibidem
184. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

expoziţii cu picturile lui Luchian în „Palatul R.P.R." şi a alteia cu operele poetului roman Ovidiu, exilat în secolul I Î.d.C. la Tomis.[185]

O consemnare din data de 11 martie 1956 se referă la „eliberarea profesorului C.C.Giurescu, care s-a întors acasă. Parchetul a clasat reclamaţia făcută contra lui de Securitate.[186] Marele istoric, discipol şi adversar al lui N. Iorga, fiul profesorului şi academicianului Constantin Giurescu, consilier al lui Carol al II-lea, prefect în timpul dictaturii regale, a stat cinci la Aiud, fără să fi fost condamnat! El a fost arestat în anul 1950 la un an de la „Noaptea Academicienilor" din 7-8 mai 1950, când zeci de academicieni au fost arestaţi. În scurt timp, „mai mulţi profesori de la Istorie, printre care şi A. Oţelea, au decis să creeze din nou o catedră pentru el. El a primit însă alţi profesori au protestat că el este printre asasinii lui N. Iorga. Atunci s-a renunţat."[187] Desigur că el a purtat o dură şi îndelungată polemică ştiinţifică cu Iorga. Amândoi l-au sprijinit însă pe regele Carol al II-lea; doar lupta împotriva legionarilor i-au atras ura acestora şi asasinarea sa în 27 noiembrie 1940.[188] Iorga a avut polemici îndelungate şi dure şi cu alţii: P.P. Panaitescu, T. Arghezi, P. Istrati, însă de la polemică la crimă este o cale care numai în mintea colegilor săi a putut fi parcursă! El şi-a reluat însă activitatea ştiinţifică şi a publicat monografii despre oraşul Bucureşti şi alte oraşe, studii de istorie economică; despre A.I.Cuza, şi o nouă Istorie a Românilor împreună cu fiul său Dinu C. Giurescu, în anul 1976, care extinde lucrarea din anul 1940 cu o jumătate de veac. Tot cu acesta a publicat două volume dintr-o nouă lucrare a Istoriei Românilor, care urma să cuprindă multe volume, al doilea terminându-se în anul 1601. Abia în anul 1963 a fost reprimit la Facultatea de Istorie.

În anul eliberării sale, a fost arestat P.P.Panaitescu, istoric care s-a situat alături de el în disputa cu Iorga. „Telefonând să vorbesc cu P.P., mi-a răspuns soţia, care m-a lăsat să înţeleg că s-a întâmplat ceva cu soţul ei. Nu este acasă şi nu ştie când se va întoarce. Mi-a spus că va veni pe 17 decembrie la 13 ½ la Institutul de Istorie şi vom vorbi."[189] Aceasta a venit şi i-a mărturisit că: "în noaptea de 14 decembrie-15 decembrie 1956, s-a făcut o descindere la domiciliu. După ce s-a făcut un inventar al obiectelor din casă, s-a găsit un portret al regelui Mihai, despre care crede că a fost adus de ei. Descinderea s-a datorat unui denunţ, probabil al soţului unei verişoare. (multe denunţuri veneau de la rude!) P.P. a fost dus într-o direcţie necunoscută".[190] Această „direcţie necunoscută" a fost închisoarea Jilava, unde a stat până în anul 1962, când s-a dat decretul de graţiere a tuturor deţinuţilor politici.

185. Ibidem
186. Ibidem
187. Ibidem
188. P. Ştefănescu, op. cit. , pag. 134
189. Ghe. Cantacuzino, op. cit.
190. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Iată că în timp ce atâţia intelectuali care făcuseră politică la stânga lui, cunoşteau temniţele comuniste, Ghe. Cantacuzino a fost lăsat în libertate! Este posibil ca după episodul „Sabotaj" să fi fost şi mai prudent în faptele şi vorbele sale; să nu fi dat sub nici o formă autorităţilor prilejul să profite!

O singulară consemnare politică este aceea din 18 martie 1956, cu privire la sesiunea M.A.N.[191], care „şi-a început lucrările anuale şi au fost comprimate ministerele de la 36 la 16. Ministerul Cultelor a fost desfiinţat şi unificat cu cel al Învăţământului (fapt firesc într-un regim ateu). Ministerul Chimiei a fost contopit cu al Minelor şi Petrolului. Guvernul şi-a prezentat demisia în faţa Adunării, apoi Ghe. Gheorghiu Dej a propus numirea ca prim ministru pe Chivu Stoica, care i-a propus din nou pe miniştrii anteriori. P. Constantinescu-Iaşi şi M. Ralea au devenit membri ai prezidiului Adunării R.P.R. Chivu Stoica a căzut în dizgraţie însă după 1965, când N. Ceauşescu i-a luat locul lui Dej, care a murit în luna martie. Ulterior s-ar fi „sinucis"; de fapt a fost împuşcat de Securitate. Un om trecut de 70 de ani, cu activitatea sa de ilegalist nu ar fi recurs la aşa ceva; chiar dacă suporta rigorile domiciliului forţat impus de noul dictator.

M. Ralea a fost şi premiat cu 5000 de lei (după reforma monetară din 1952!), în cadrul „premiilor de Stat pentru Istorie şi Arte"[192], alături de T. Arghezi, care a primit 3000 de lei pentru volumul „Cântarea Omului".

O notă din 5 decembrie 1956, consemnează „decesul S. Miclescu, de 98 de ani, fără boală, de bătrâneţe. Înmormântarea a fost pe 7 decembrie 1956 şi a început la domiciliul ei. Ea locuia împreună cu băiatul ei, Paul Emil Miclescu şi cu nora ei Yvonne".[193] „Deoarece mama a avut viaţă lungă de aproape o sută de ani, văzuse lumina zilei atât de demult încât persoanele mai vârstnice din vremea copilăriei ei, apucaseră şi „ciuma lui Caragea" şi „Zavera" şi pe Domnul Tudor şi pe Iancu Jianu, persoane intrate în legendă, în rând cu eroii care inspirau balade populare cântate de scripcarii vremii."[194] Aprecierea aparţine băiatului ei, P.E.Miclescu care consideră că moartea i s-a datorat „mutării din casa bătrânească la 90 de ani pe starda C. Tell. Atunci s-a produs prăbuşirea".[195] În schimb el a părăsit definitiv ţara împreună cu fiul lui, tot arhitect, la incredibila vârstă de 90 de ani!. Au emigrat în Germania, unde a murit la 94 de ani. O placă comemorativă pusă la imobilul de pe bulevardul Dacia consemnează că „Aici a locuit arhitectul P.E.Miclescu, până în anul 1990". După căderea regimului comunist fiul său a decis să plece în Germania şi l-a urmat.

191. Ibidem
192. Ibidem
193. Ibidem
194. P.E.Miclescu, Din Bucureştii Trăsurilor cu cai, Editura Vremea, 2007, pag. 125
195. Ibidem

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Ghe. Cantacuzino reluase şi viaţa mondenă.[196] Astfel a participat la cununia dintre „Inginerul Yvonne Ionaşcu şi Mircea Mihăescu. Celebrarea cununiei religioase va avea loc Duminică 27 aprilie 1958 la orele 19°° în BisericaVisarion", cum se poate vedea într-o frumoasă invitaţie primită de el.[197] Această biserică s-a ridicat în anul 1910, pe un spaţiu cuprins între Piaţa Victoriei şi Piaţa Romană, pe strada care-i poartă numele, la numărul 14. În anii '80, aici oficia un preot trecut de 90 de ani, spre admiraţia numeroşilor credincioşi.

Dacă în pădurea Zamora „s-au tăiat 4000 de m^3 de arbori, comiţându-se delicte silvice"[198], iată şi un fapt pozitiv: emigrarea Elizei Brătianu pe şase octombrie 1958 la Paris cu avionul.[199] „A obţinut paşaport cu cetăţenia franceză. La aeroport plângea. Are pe cele două fiice şi pe fiul ei în străinătate din anul 1943 şi nu i-a mai văzut. Se pare că preşedintele Franţei a intervenit pentru a obţine plecarea sa. De câţiva ani trăia din lecţii particulare de limba franceză şi locuia într-o cameră pusă la dispoziţie de V. Rosetti". Preşedinte era C. De Gaulle. Era soţia lui I.I.C. Brătianu.

Aceasta este ultima notă pe care o consemnează.

În aceiaşi toamnă a anului 1958, trupele sovietice au părăsit ţara! Este incontestabilul merit al lui Ghe. Gheorghiu Dej că a obţinut aceasta. În celelalte ţări au rămas până la căderea regimurilor comuniste. Despre acest aspect C.C.Giurescu, ulterior a afirmat: „Putem noi să spunem orice. Când împrejurările internaţionale nu permit, ruşii nu ne vor ocupa. Când o vor permite, ne vor ocupa."[200]

Peste patru ani, toţi deţinuţii politici au fost eliberaţi, ca urmare a decretului de graţiere!

Ghe. Cantacuzino şi-a continuat activitatea ştiinţifică până în anul 1977. „A murit curând după cutremurul din 1977 (patru martie), la 77 de ani, când avea încă foarte multe de spus"[201].

Acest cutremur, al doilea din viaţa sa, a fost parcă prea mult pentru el... S-a stins la cinci ani după N. Crainic, colegul său de concepţii ideologice, în plină dictatură comunistă, atât de diferită de idealurile tinereţii sale!.

SUMMARY

Ghe. Grigore Cantacuzino's diary presents his impressions from a part of the Romanian history full of events, among which the last years of king Carol II's reign, the royal dictatorshiop, the ascension of G-ral Ion Antonescu, the Legionary rebellion of 1941, the WWII period, the beginning of the Communist regime and its first decade.

196. Ghe. Cantacuzino, op. cit.
197. Ibidem
198. Ibidem
199. Ibidem
200. Corneliu Vadim Tudor, op. cit., pag 268
201. Răzvan Teodorescu, art. cit. , pag 8

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

SPIRU HARET
DE LA TRADIŢIE LA INOVAŢIE (1851-1912)

Paul Grigoriu
Profesor consultant la Biblioteca Pedagogică Naţională "I.C.Petrescu", Bucureşti

Spre sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui următor, s-a impus în cultura românească şi Spiru Haret, personalitate ce îndeamnă continuu la reflecţii şi interpetări. Plasarea activităţilor lui teoretice şi practice în contextul acelor ani, cât şi decelarea semnificaţiilor lor peste timp consider că fiecare generaţie trebuie să le întreprindă. Concluziile ce se trag nu pot fi definitive. Aşa cum era normal, Haret a parcurs etape ale unei evoluţii intelectuale cu centre de interfernţe ale cunoştinţelor, cu aspiraţii spre tradiţii şi înnoiri deschise culturii naţionale, în fazele ei premodernă şi modernă.

Rămas fără părinţi[1] la 14 ani, a înfruntat greutăţile vieţii parcurgând învăţământul din ţară şi de peste hotare, obţinând burse prin concurs. Cu libertatea de acţiune şi de autodefinire a personalităţii sale, s-a specializat la Paris, printr-un doctorat referitor la *instabilităţile sistemelor planetare*, descoperirea lui Haret fiind şi astăzi citată ca punct de plecare în cercetarea mecanicii cereşti[2]); a fost primul român cu doctoratul la Sorbona. Întors în ţară, a predat în învăţământul superior, fiind cooptat şi în Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, în calitate de inspector general al şcolilor, ulterior – secretar general, iar în trei perioade, cu întreruperi, a condus acest minister, în guverne liberale.[3]

La sate, a cunoscut un provincialism cultural deplorabil; parte însemnată a populaţiei intra sporadic în atenţia „mass-mediei" în perioadele electorale sau în momentele de convulsii sociale, cum au fost cele din 1888, 1894, 1907. Spiru Haret a ştiut să aşeze peste petele gri ale ţării relaţii pragmatice. Adeptul conexiunii dintre tradiţionalismul ortodox şi şcoala modernă, a cunoscut istoria pedagogiei universale din lucrări traduse, adaptate şi publicate la Ploieşti şi Bucureşti de profesorii Ioan P.Eliade şi Vasile Borgovan.

Ca simbol identitar faţă de dominaţia străină, Petru Pipoş edita, la Arad, un tratat

1. Şerban Orăscu, *Spiru Haret*, 1976.
2. Emil Bâldescu, *Spiru Haret în ştiinţă, filosofie, politică, pedagogie şi învăţământ*, 1972.
3. Constantin Dinu, *Spiru Haret*, 1970.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

de pedagogie generală, confirmând, fără reţineri sensurile româneşti ale valorilor individuale.[4] Voluntare inovaţii cultural-educative s-au manifestat şi în alte zone istorice româneşti aflate vremelnic sub dominaţie străină. Aşa, de pildă, la Sibiu, tânărul inspector al şcoalelor româneşti Onisifor Ghibu, la propunerea ministrului Haret, pregătea studiul critic în *Chestiunea manualelor în şcoalele noastre secundare*.[5]

În Bucovina, rămasă sub autoritatea Austriei după 1867, discursul educativ se axa pe bunul mers al şcolilor româneşti, menţinerea conştiinţei naţionale şi a drepturilor etnice. Aici, Silvestru Morariu-Andrievici – preot ortodox, consilier, apoi mitropolit – a îmbogăţit literatura didactică publicând în româneşte primele manuale de limba română şi religie. În structura cărţilor şcolare, autorul folosea cerinţele pedagogilor Cornenius şi Pestalozzi. Cu o cultură în spirit umanist - adesea un protest germanizării şi bisericii catolice din Bucovina românească,- susţinea tradiţiile strămoşeşti, folosirea limbii române în şcoală şi biserică.[6]

În străvechilul pământ românesc dintre Prut şi Nistru, rusificarea forţată s-a manifestat şi în învăţământ. Spre sfârşitul secolului al XIX-lea, nu s-au mai tipărit cărţi cu alfabet latin, iar şcolile româneşti erau interzise. Împotriva deznaţionalizării, o formă de protest a fost şi editarea unor cărţi cu alfabet latin amestecat cu cel slavon. La o asemenea acţiune riscantă s-a asociat şi arhimandritul Gurie (Gheorghe) Grosu care, la Chişinău, a publicat o „bucoavnă" (abecedar) şi o carte de citire cu adnotări gramaticale ale limbii române. În prefaţa bucoavnei se subliniau greutăţile elevilor în utilizarea manualelor lipsite de principii pedagogice. Ambele cărţi au fost interzise, iar autorul, din „motive politice" a fost exilat.[7]

Ritmul emancipării românilor din amintitele provincii era cunoscut în vechiul Regat. Românii din acele zone activau în Academia Română, participau la sărbători, la târguri ori ca turişti; se formau biblioteci, se acordau burse şi premii. Contactele economice, culturale, ştiinţifice şi teologice erau cunoscute de Spiru Haret, iniţiat în acest domeniu încă din timpul liceului. Reevaluarea lor de largă vizibilitate cultural-politică s-a evidenţiat la academicianul Haret şi prin asemănarea unor opinii anterioare exprimate de enciclopedistul francez J.J.Rousseau, urmate de cunoaşterea şi aprecierea experimentelor practice ale sociologului elveţian J.H.Pestalozzi.[8] În „ţară" se stabiliseră elite româneşti venite din părţile noastre stăpânite încă de state vecine.[9] Crezul intelectual al românilor şi importantul lor efort în sensul modernizării

4. Stanciu Stoian, *Pedagogia română modernă şi contemporană*, 1976.
5. Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice româneşti*, ediţie de Paula Braga şi V.Popeangă.
6. Preot prof.univ. dr.Mircea Păcurariu, *Dicţionarul teologilor români*, 2002.
7. Ştefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, cuvânt înainte de Vasile Badiu, 1992.
8. Ion Albulescu, *Doctrine pedagogice*, 2007.
9. Acad.Dan Berindei, *Istoria Academiei Române (1866-2006). 140 de ani de existenţă*, 2006. În timpul lui Haret, în Vechiul Regat activau: Simion Bărnuţiu, Aaron Florian, Bogdan Petriceicu-Haşdeu, August

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

s-a afirmat şi prin găsirea căilor de reformare structurală a vieţii sociale.

În răstimpul anilor 1883-1912, Spiru Haret a desfăşurat acţiuni sociale cuprinzând, succesiv, economia, şcoala şi cultura - cu privire specială la viaţa rurală. Depăşind, în unele domenii, concepţiile iluministe şi semănătoriste, el aprecia curentul poporanist, atras şi de ideile lui C.Stere şi V.G. Morţun, care nu cultivau idealizarea trecutului şi promovau reforme în intersul ţărănimii.[10] Aşa cum mărturisea însuşi Haret, la o asemenea operă umanitară el a fost sprijinit de oameni politici, învăţători, profesori, scriitori, artişti, precum şi de alte categorii profesionale atrase de perspectivele unei ţări în drum spre înnoire.[11] Se simţea lipsa unor forţe sociale bine conturate, atât la sate cât şi la oraşe. Dinamica economică dădea naştere mai mult la improvizaţii mediocre, lipsite de corerenţă internă, iar oferta sociologică era un fel de formă impusă. Specifică României era existenţa pseudoburgheziei şi a pseudotehnocraţiei. Putera politică, divizată, nu putea mobiliza energiile necesare, iar ritmul tatonărilor, indeciziilor şi diverselor frământări ameninţa normalitatea şi însuşi fundamentul social. În aceste condiţii, Spiru Haret era liderul spiritual care atrăgea puţinele valori umane existente.

Sprijinit de profesionişti în domeniul legislaţiei, sociologul Haret a propus legislativului texte noi, bazate pe legislaţia înaintaşilor şi folosind grile clare de control. Uneori, discuţiile parlamentare depăşeau obiectivitatea, fiind influenţate de intersele grupurilor conservatoare – fapt repetat şi de liberali când erau în opoziţie. Nu de puţine ori, unele proiecte nu erau avizate favorabil. Legislaţia aprobată cuprinde învăţământul, cultura civică şi economia rurală. Au fost înregistrate performanţe în corectarea învăţământului de toate gradele (grădiniţe, şcoli primare, gimnazii, licee, şcoli profesionale şi universităţi). În acest domeniu, s-a renunţat la unele organizări tradiţionale în favoarea experimentării, cu variante mai apropiate de cerinţele prezentului.

O soluţie pentru punerea de acord a pregătirii profesorilor cu nevoile societăţii şi-a găsit rezolvarea prin *Legea învăţământului secundar superior*. Depăşite de realităţile socio-culturale, vechile şcoli normale superioare au fost înlocuite cu seminariile pedagogice de pe lângă cele două universităţi din Iaşi şi Bucureşti. Timp de aproape o jumătate de veac, aceste instituţii au pregătit, teoretic şi practic, corpul didactic liceal şi universitar. Ele au consolidat interdependenţa dintre scopurile instructive şi cele educative.

O nouă tentativă de aplicare a doctrinelor moderne, atât în conţinutul învăţământului cât şi în cadrul metodologic didactic, a fost înfiinţarea Muzeului pedagogic şi a

---

Treboniu Laurian, Dimitrie Onciul, Ioan Slavici, George Coşbuc, Octavian Goga, Ştefan Velovan, Vasile Borgovan şi alţi bănăţeni, transilvăneni, bucovineni şi basarabeni.

10. Stelian Neagoe, *Oameni politici români, Enciclopedie*, 2007.

11. Dintre susţinătorii liberalului Spiru Haret, menţionez, slectiv, pe: Dimitrie A.Sturza, Petru Poni, I.I.C.Brătianu, C.Dimitrescu-Iaşi, P.Gârboviceanu, Gh.Adamescu, P.Dulfu, Gh.N.Costescu, G.Coşbuc, Al.Vlahuţă, M.Sadoveanu, Şt.O.Iosif, O.Goga, D.G.Kiriac, Gr.Tocilescu. O succintă rememorare scoate în evidenţă şi sprijinul politic pe care l-a primit Haret în întreaga lui activitate socială.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

colecţiei Biblioteca pedagogică, ambele sub egida Casei Şcoalelor.

O problematică determinată de logica şi evoluţia fiecărui obiect de învăţământ a condus la atitudini critice despre manuale şi metodica predării pe specialităţi. În identificarea opiniilor critice s-au ivit şi atitudini subiective, mitizate şi chiar naivitate – aspecte întâlnite, de altfel, şi în zilele noastre. Referindu-se la „epoca Haret", de reţinut sunt referatele critice întocmite de academicianul Titu Maiorescu, format în spaţiul exigenţelor germane.[12] Referatele erau solicitate de Academia Română, în vederea acordării de premii. A rămas emblematică respingerea unei cărţi didactice redactate de un apreciat colaborator al lui Spiru Haret, institutorul Gh.N.Costescu. Opiniile negative erau convingătoare: „...stil încărcat, fraze declarative, amănunte nesemnificative... citate banale, din autori modeşti...; cartea promovează pseudoeducaţia şi semicultura."[13] Desigur, ideile noi în expunerea textului didactic presupuneau modalităţi superioare faţă de cerinţele vechi ale literaturii didactice, în care predomina memorizarea. Noul demers critic antrena nume cunoscute precum: N.Iorga, I.Bogdan, Al.Vlahuţă, I.Nădejde, Gr.Tocilescu, I.Slavici, cât şi periodicele: „Convorbiri literare", „Convorbiri didactice", „Contemporanul", „Şcoala modernă". Subiectivismul s-a menţinut şi prin unele exagerări şi expresii neacademice adresate, în special, autorilor „romantici", consideraţi depăşiţi.

Receptiv la cerinţele contemporane, Spiru Haret a organizat o comisie centrală, cu subdiviziuni în mai multe secţii pe specialităţi, care aprobau sau respingeau cărţile şcolare, potrivit unor cerinţe stabilite anterior. Noile programe, manuale, planuri de învăţământ şi metodici au afirmat statutul ştiinţific al pedagogiei didactice.[14]

Gestionând reforma educaţiei, profesorul universitar Spiru Haret - adversar declarat al diletantismului, compilaţiilor şi plagiatelor – a publicat originale manuale de matematică adresate învăţământului preuniversitar.

Altfel spus, dincolo de unele defecte umane, spiritul critic în cultura românească – după cum aprecia odinioară Garabet Ibrăileanu – a călăuzit în mod firesc creştere a valenţelor ştiinţifice româneşti. Casa Şcoalelor şi-a diversificat atribuţiile de la construcţiile şcolare la editarea literaturii didactice şi a materialelor auxiliare.

Cu un comportament democratic în limitele vremii, Spiru C.Haret a conceput în stil propriu activitatea corpului didactic în aplicarea, la sate, a teoriilor sale sociale şi politice expuse în *Mecanica socială*, *Chestia ţărănească*, *În chestia ţărănească* şi în *Învăţătorii şi politica*. De fapt, totul era un mecenat cultural cuprinzând economia,

12. Emilian M.Dobrescu, în *Iluştri francmasoni* (2003), l-a trecut pe Titu Maiorescu în Loja ieşeană „Steaua României".

13. Titu Maiorescu, *Opere*, XI, 1984, pp.535-537, ediţie de Georgeta Rădulescu-Dulgheru şi Domnica Filimon.

14. Victoria Popovici, „Seminarul pedagogic", în Revista de pedagogie nr.7-8, 1998; Paul Grigoriu, „Din activitatea seminarului pedagogic universitar", în Studii şi articole de istorie, LXI, 2001.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

învăţământul, bibliotecile populare, cercurile culturale, cantinele şcolare, băncile populare şi obştile săteşti ultimele două concepute în spirit cooperatist. Apropierea învăţătorilor de nevoile sătenilor – mulţi analfabeţi sau semianalfabeţi – s-a transformat într-un clasic apostolat extraşcolar, format şi bine justificat pentru menţinerea funcţionabilităţii administrativ-culturale a instituţiilor create de Spiru Haret.

Cunoaşterea măsurilor haretiene se difuza prin noile legi, decizii, regulamente, dispoziţii, circulare, programe. Într-o astfel de configurare nouă, o mobilitate culturală critică se manifesta la conferinţe şi congrese. Viziunea sociologică a lui Spiru Haret pentru ridicarea ţărănimi la o viaţă demnă cuprindea şi răspândirea cunoştinţelor practice cu sprijinul presei. Pe frontispiciul unor periodice, printre fondatori, era şi animatorul cultural Spiru Haret. El s-a interesat direct, în stil carismatic, de apariţia revistelor: „Albina", „Biserica Ortodoxă Română", şi „Liga *Deşteptarea*" – organ de presă al societăţi cu acelaşi nume.

Doctrina culturală şi politică a profesorului Haret a fost promovată printr-un jurnalism de calitate, întotdeauna bazat pe onestitate şi relatarea situaţiei corecte. Verticalitatea sa morală o găsim în articole publicate, în cei peste treizecei de ani de activitate, în „Revista generală a învăţământului", „Convorbiri didactice", „Biserica Ortodoxă Română", „Voinţa naţională", „Analele Academiei Române", şi „Dezbaterile parlamentare". La Haret, evoluţia spiritului său constructiv avea conotaţii academice critice şi în rapoarte, răspunsuri la interpelări, discursuri, proiecte de legi, expuneri de motive la proiecte de legi. Consecvenţa unor idealuri moral-politice cu valori universale l-a însoţit prin scrieri şi activităţi umane. Solidaritatea a fost unul dintre cuvintele-cheie ale lui Haret şi ale colaboratorilor săi.

Cu dăruire, competenţă şi probitate ştiinţifică, cercetătorul-academician Spiru Haret a prezentat idei novatoare sub cupola Academiei Române. Activităţile sale de ministru şi om politic l-au împiedicat să-şi continue înclinaţiile spre informare, documentare şi studii de specialitate.

Numele lui Spiru Haret a rămas în istoria culturii româneşti prin împliniri în sfera culturalizării celor mulţi. Aşa, bunăoară, numeroşi reprezentanţi ai literelor şi artelor au fost cointeresaţi să elaboreze manuale, cărţi literare, istorice, geografice, religioase, folclorice, muzicale şi pentru teatrul sătesc. Inspectorii culturali au înviorat activităţile cercurilor culturale, bibliotecilor, caselor memoriale şi ale colecţiilor „Biblioteca pentru toţi", „Biblioteca pentru popularizarea ştiinţei", şi „Biblioteca Societăţii *Steaua*".

Adevărat patriot, ministrul Haret s-a implicat direct în comemorarea marilor evenimente naţionale, în conservarea şi restaurarea monumentelor publice. A luat măsuri cu privire la organizarea excursiilor şi cursurilor pentru adulţi, în scopul cunoaşterii ţării, inclusiv a provinciilor româneşti încă neunite cu „Ţara". În susţinerea organizării *Legii pentru unitatea culturală a tuturor românilor*, Haret propunea

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

renunțarea la luptele politice interne și canalizarea către scopul împlinirii unității naționale. O etapă din istoria noastră s-a încheiat în 1918, iar Spiru Haret rămâne un mentor stimulativ în descoperirea modalităților de realizare a unor contracte cât mai utile cu societatea, în eforturile de a trăi mai bine.

Sărbătorit la pensionare (pe 12 decembrie 1911), Spiru C.Haret a primit în dar volumul *Lui Spiru Haret. Ale tale dintru ale tale*, cuprinzând, în cele 1220 pagini, omagii adresate sărbătoritului, inclusiv principalele sale împliniri.

Statornic în convingeri culturale și politice, ferm și intransigent în respectarea valorilor în care credea și pentru care lupta, Haret, după pensionarea pe care o solicitase, a fondat asociația „Liga *Deșteptarea*" (amintită anterior) care, unind nemulțumiții de la sate și orașe, se putea transforma întrun partid politic de nuanță social-democrată. Inițiatorul s-a oprit la mijlocul drumului, cu bună știință, neputând depăși doctrina Partidului Liberal, din care făcea parte încă din 1889. În 1892 s-a stabilit, pentru toată viața, în gruparea de stânga care, îmbrăcând forme complexe, susținea, printre altele, și ridicarea nivelului cultural, civic și economic al țărănimii. La mișcare au aderat și intelectuali foști socialiști. Asemenea mișcare pașnică, susținută nemijlocit de Haret, a întărit perenitatea „haretismului". Lipsa coagulării participanților la asociație a dus la efemera ei existență, similară unor obști sătești din perioadele când Haret nu era ministru. Încă din 1907, Spiru Haret era considerat „instigator" și „necugetat" chiar de colegii de partid. Dar, tot ce a înfăptuit cărturarul Haret a corespuns realității, devenind constanta oricărei ecuații politice.

Manifestările unei grave afecțiuni, împotriva căreia nu a intervenit la timp, i-au măcinat rezistența; operația împotriva unui cancer intestinal a fost zadarnică (17 decembrie 1912). Funeraliile naționale au fost pe măsura faptelor sale.

O radiografie biografică include recunoștința și prețuirea posterității. Spiru Haret a fost notat cu plachete, ordine, medalii, diplome, busturi și atribuirea numelui său unor instituții. Pentru merite deosebite, Uniunea Internațională Astronomică a dat numele său unui crater de pe partea invizibilă de pe Pământ, a Lunii. Admiratorii au dat publicității unsprezece volume curinzând, pe tematici, viața și activitatea acestui om de știință, pedagog autodidact, sociolog, filosof metafizic, om politic și profesor. Crezul intelectual al elitelor românești și impresionantul lor efort în sensul modernizării teoretice s-a concretizat și prin redactarea unor monografii dedicate memoriei haretiene. O probitate științifică rar întâlnită în istoria bibliografiei românești găsim în *„Bibliografia lui Spiru C.Haret, 1851-1912"* din 2005.[15] La 21 decembrie 1912, Nicolae Iorga sesiza cum existența atestată istoric a lui Haret s-a împletit cu evoluția societății românești: *„Dintre noi pleacă azi un călător foarte*

15. Editată de Biblioteca Centrală Universitară, din București (azi, din nou, se numește Carol I), reface competent etapele formației și manifestările spiritului uman. Studiu introductiv de acad.Nicolae Teodorescu.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

obosit – mărturisea portretistul - *...acest om de bine, care a trăit pentru dreptul şi suferinţa altora, se va mângâia în lumea cea nouă şi va înţelege că oboselile care acuma au încetat pentru dânsul n-au fost în zadar.*"[16]

Opera lui Haret, cu împliniri şi deziderate, poate fi considerată sfârşitul epocii moderne şi antebelice.[17] Noile generaţii din România Mare, într-o configurare nouă, au început schimbări legislative, economice şi cultural-politice prin sincronizări cu modernizarea occidentală.[18] Bagajul cultural-ideologic al democraţiei noastre interbelice cuprindea şi noile curente denumite sociologism, legionarism şi carlism. Tradiţionalismul haretian, creat dinlăuntrul nostru, cu cerinţe prezente şi viitoare, a beneficiat de adaptări la noile cerinţe, în special în guvernările liberale, din care făcea parte şi ministrul dr. C.Angelescu.

SUMMARY

Spiru C. Haret was an outstanding intellectual, active during the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries. He was the first Romanian to acquire a doctor degree at the Sorbona University, with a thesis concerning the instability of celestial bodies. Back in Bucharest, he was active as a teacher, politician (member of the Liberal Party), inspector, minister of education, sociologist, and a promoter of modern pedagogical elements, within traditional frames As a minister, he was involved in commemorating important events, in restoring monuments, and increasing the educational level of young and old as well. He was involved in important programs and activities concerning the education of the masses, mainly of people in the countryside.

16. N.Iorga, Oameni cari au fost, 2009, p.376. Prima ediţie critică integrală de Valeriu şi Sanda Râpeanu.
17. Căsătorit, în 1883, cu Ana Popescu, din Buzău, Spiru C.Haret a avut o înţelegere deplină şi un ataşament deosebit în căsnicie, umbrită însă de decesul unicului copil, Ioan, în vârstă de un an (1885). Posibilităţile practice de identificare a ţelurilor modernizatoare erau reduse în perioadele când Spiru Haret nu era ministru; impasul se diminua considerabil în anii executivelor formate din liberali (1897-1910), ministrul cultelor şi instrucţiunii publice fiind numai Spiru Haret: 1897-1899, 1901-1904 şi 1907-1910. În demersurile delimitărilor sociologice, pedagogice şi politice din viaţa şi opera pragmaticului Haret se mai pot consulta: Ion Gh.Stanciu, *Şcoala şi doctrinele pedagogice în secolul 20*, 1995; Gheorghe Adamescu, *Viaţa şi activitatea lui Spiru C.Haret*, 1936 şi *Clasici ai pedagogiei univsersale şi gândirea pedagogică românească*, 1966, sub redacţia prof.dr.doc.Stanciu Stoian.
18. Eugen Lovinescu, *Istoria civilizaţiei române moderne*, 3 vol. 1924-1925.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro